UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Markéta Simkovičová

Energetická bezpečnost Evropské unie, integrace energetické politiky a postoj Velké Británie

bakalářská práce

Praha 2009

Autor práce: Markéta Simkovičová

Vedoucí práce: Mgr. Tomáš Weiss, M.A.

Oponent práce: Mgr. Jan Váška

Datum obhajoby: 2009

Hodnocení:

Bibliografický záznam

SIMKOVIČOVÁ, Markéta. Energetická bezpečnost Evropské unie, integrace energetické politiky a postoj Velké Británie. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií, 2009. 55 s. Vedoucí bakalářské práce Mgr. Tomáš Weiss, M.A.

Anotace

Bakalářská práce Energetická bezpečnost Evropské unie, integrace energetické politiky a postoj Velké Británie pojednává o vývoji, výhodách i nevýhodách integrace energetické politiky a o tom, jakým způsobem souvisí sjednocování postupů s energetickou bezpečností a naopak. Integrací energetických trhů by se přispělo k bezpečnosti dodávek. Mají se harmonizovat energetické politiky členských států EU, aby se tak dosáhlo lepší ochrany jejich energetických dodávek a aby se zesílil jejich energetický dialog s exportujícími mimoevropskými zeměmi. Nicméně toho může být dosaženo pouze za předpokladu, že evropský trh bude doopravdy integrovaný, čemuž můžou zabraňovat odlišné zájmy i struktura trhů evropských zemí. Liberalizace a integrace energetických trhů členských států souvisí s evropskou energetickou bezpečností, která se neustále snižuje, protože energetické rezervy klesají, a spotřeba i geopolitická rizika stoupají. Tradiční struktura a charakter energetické politiky se odvíjely od zabezpečení dodávek. K tomu se ale začaly přidávat obavy o to, aby se současně s liberalizací vnitřního trhu zajistila i důkladná politika environmentální ochrany. Práce se také věnuje situaci Velké Británie a tomu, jakým způsobem její případ potvrzuje nebo vyvrací závěry, ke kterým docházíme v předchozích kapitolách.

Annotation

In the thesis, we are concerning the importace of harmonization of external EU relations as well as the importace of reaching inner energy policy. The text explains why European integrated markets have the influence on energy security of all the member states. It is dealing with EU steps and plans for increasing independence on energy supplies, for lowering the imports and for complete opening of all the energy sectors. It is answering the questions of problems with energy security of the EU and how the climate change policy and renewables can contribute to the integration of the EU energy policy. We have chosen to demonstrate our conclusions on the example of the United Kingdom.

Klíčová slova

Energetická politika, energetická bezpečnost, integrace energetické politiky, EU, Komise, energetický mix, energetické dialogy a partnerství, obnovitelné zdroje, závislost, liberalizování, trh, soutěž.

Keywords

Energy policy, energy security, integration of the energy policy, the EU, the Commission, energy mix, energy dialogues and partnership, renewables, dependence, liberalisaton, market, competition.

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.

2. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřenostii pro účely výzkumu a studia.

V Praze dne 22.5.2009 Markéta Simkovičová

Poděkování

Na moji práci měl významný vliv profesor Alan Butt Phillip, který mi pomáhal s výběrem literatury, i profesor Iain McLean, který mi doporučil cennou publikaci. Na tomto místě bych také ráda poděkovala vedoucímu mé bakalářské práce Mgr. Tomášovi Weissovi.

Obsah

Úvod.....7

1. kapitola: Vývoj integrace energetické politiky
1.1. Formování společné politiky……..10
1.2. Tradiční zájmy energetické politiky a vzestup nových agend……...13
1.3. Historické mezníky v utváření energetické politiky……..16
1.4. Původy harmonizování, liberalizování a koordinace energetické politiky……22

2. kapitola: Energetická bezpečnost EU
2.1. Závislost na dovozu a energetický mix ……27
2.2. Strategická partnerství, dialogy, klíčové události, důležité projekty a rizika……28
2.3. Diverzifikací energetických partnerů k dosažení bezpečnosti……...34

3. kapitola: Energetické výzvy pro EU
3.1. Komplexnost energetické politiky a cesta k dosažení integrace ……...37
3.2. Stinné stránky ……....43
3.3. Co nutí EU k energetické integraci……....46
3.4. Sjednocení v odlišnosti?.....48

4. kapitola: Energetická bezpečnost a Velká Británie……...51
4.1. Výzvy pro britskou energetickou politiku…….52
4.2. Původ odlišné energetické politiky Británie,
změny v jejím přístupu a výhody spolupráce…….....54

Závěr…….58
Summary……...63
Použitá literatura……...65

Úvod

Vytváření energetické politiky v Evropě zažilo poměrně velkou transformaci během formování Evropského společenství. Energetická politika se vyvíjela tak, jak se měnily faktory k udržení energetické bezpečnosti, o níž lze uvažovat jako o komplexní problematice, jelikož její význam v sobě skrývá mnoho různých aspektů- zabezpečování dodávek, liberalizaci trhů, vytvoření vzájemně prospěšných vztahů mezi zeměmi, chránění transportu surovin a diverifikování energetického mixu a energetických partnerů. Zahrnuje mnoho dalších politik- evropskou politiku sousedství a soutěže například. Energetické zdroje na evropském území se nezadržitelně zmenšovaly a EU se stala téměř z poloviny závislá na dovozu, proto se evropská energetická politika začala mnohem více promítat do zahraniční politiky EU.

Mnozí představitelé Komise chtěli energii integrovat. Jedním z argumentů proč, bylo, že energie patřila v podstatě k jedněm z důvodů vzniku Evropského společenství uhlí a oceli. Měla klíčový význam pro všechny členské státy, jejich ekonomiky a důležité sektory. Čeho by se však dosáhlo, kdyby se integroval vnitřní energetický trh? Vedlo by sjednocení postupů Společenství k větší energetické bezpečnosti všech členských zemí? Můžeme tvrdit, že by mohla EU za předpokladu jednotné politiky jednat jako opravdový celek. Měla by tak větší váhu ve svých externích dialozích s exportéry? Nebo by negativní dopady, jaké by měla integrovaná energetická politika na sociální a regionální politiku, převážily nad benefity plynoucí z větší bezpečnosti dodávek?

EU si ve své energetické strategii vytyčila za cíl zabezpečit dodávky surovin a nabídnout pak produkty na harmonizovaný vnitřní trh, kde se budou prodávat za dostupné a kompetitivní ceny. Vytváření této politiky však nebylo stejnou záležitostí jako integrace transportu či zemědělství. Jistota nepřerušování dodávek a dostupnost energetických surovin se neustále zmenšovaly a mezinárodní tenze se naopak kontinuálně zvětšovaly. Kam EU tedy napřela svoje úsilí v řešení těchto problémů?

Tradiční model energetické politiky, který dával důraz na bezpečnost dodávek, byl stále více podněcovaný záležitostmi se životním prostředím a udržením soutěže. Byla energetická politika schopná současně pojmout problémy jak s liberalizací trhů, tak s environmentální ochranou a závazky ke snižování emisí? Jak EU chtěla zajistit, aby se cíle dvou protichůdných politik- otevírání trhů a protekce životního prostředí- nestřetávaly? Byly hrozby pro energetickou bezpečnost pouze materiální? Jakým způsobem chtěla Evropa

diverzifikovat svoji energetickou spotřebu, a proč to všechno mělo souviset s liberalizováním trhů a harmonizováním postupů jednotlivých politik individuálních členských států?

V první kapitole se budeme snažit pojmout celkový vývoj energetické politiky, jelikož právě ten je důležitý pro pochopení dnešních snah o integraci energetických trhů. Poodkryjeme, co představovalo motivy pro restrukturalizaci a co bylo katalyzátory pro sjednocení postupů. Budeme se věnovat klíčovým úmluvám a událostem, jež výrazně ovlivnily energetiku, i původům harmonizování, liberalizování a koordinace energetické politiky. Zmíníme, jakým způsobem chtěla EU zlepšovat energetickou efektivitu, jaký vliv to mělo na celkovou bezpečnost, kdy se Evropa začala zaobírat otázkou přílišné energetické závislosti EU na jednom exportujícím regionu a proč došlo k liberalizaci. Z první kapitoly by se čtenář měl dozvědět, z čeho celkově pramení problémy integrace energetické politiky.

V následující kapitole se dostaneme k samotné energetické bezpečnosti, k tomu, proč poptávka roste, a jak se změnila spotřeba jednotlivých druhů energie. Budeme se především do detailu věnovat rozboru situace vztahů EU s jejími energetickými partnery, abychom dokázali, zda je jednotný postup EU nutný. Bude se uvažovat o tom, jak se diverzifikací energetických partnerů dosáhne bezpečnosti.

Ve třetí kapitole půjdeme pod povrch věcí. V této kapitole je vysvětleno, jak se model pro tradiční utváření energetické politiky změnil, a jakými faktory začal být podněcován. Popíší se zde výhody i nevýhody integrace. Také se vysvětlí postupy, jak dokončit vnitřní energetický trh či jaké jsou bariéry pro investice. Udá se zde důvod, co nutí EU k integraci, proč ten vnitřní trh vlastně vytvářet a jakou to má vazbu na energetickou politiku a energetickou bezpečnost. Poslední část uchopuje celou problematiku z širšího hlediska a vysvětluje se zde mnoho nejasností, které mohly vyvstat při uvažování o energetické politice, energetické bezpečnosti a jejich prolínání se.

Text uzavírá případová studie energetické bezpečnosti Velké Británie. V pojednávání o energetické bezpečnosti a integraci energetické politiky EU jsme si vybrali tuto zemi, jelikož její přístup k energetice může sloužit za příklad ostatním členským zemím. Jako jedna z prvních členských států totiž v rámci svých privatizačních postupů deregulovala energetický sektor- elektřinu, uhlí a plyn. Posloužilo to ke zlepšení soutěže, snížení cen a zvětšení výběru pro konečné uživatele? Přineslo to možnosti pro menší firmy specializující se na obnovitelnou energii. A mohly se po rozmělnění monopolů dostávat na britský trh? Případ UK potvrzuje závěry, ke kterým docházíme v předchozích kapitolách. A to, že liberalizací energetiky se umožní menším společnostem investujícím do „zelené energie“ realizovat se na společném

trhu. Tím pádem se zmenší energetická závislost- obnovitelné zdroje jsou lépe dostupné, zvětší se energetický mix a bezpečnost. A vyřeší se i problém se snižováním emisí. Na příkladu Británie si ukážeme, jak důležité je spolupracovat s ostatními členskými zeměmi v dnešní době nedostatků fosilních paliv. Popíše se tu její postoj k energetickým partnerstvím i její důležitý vztah s Norskem. Také jakým výzvám nyní musí čelit a jaké mechanismy utvářely strategii pro energetickou politiku. Také se zde nastíní změny v jejím přístupu a náhledy na současnou situaci. Odpoví se zde na problematiku, jíž se zabýváme v této práci, a to zda se může energetická bezpečnost podstatně zlepšit, když se více zahrnou obnovitelné zdroje do energetického mixu.

Rozbor literatury

Mezi klíčové texty, z kterých bylo čerpáno, jsme zařadila práci Gawdata Baghata publikovanou v periodiku International affairs Blackwell Publishing s názvem Europe´s energy security, která do hloubky a z mnoha pohledů probírá téma bezpečnosti. Velmi komplexně se zaobírá energetickou diverzifikací a energetickým partnerstvím EU. Jeho myšlenky pro mě byly inspirující, a byly jedním z důvodů, proč jsem se rozhodla psát svoji bakalářskou práci na toto téma. Kniha od Nigela Lucase: Energy and the European Communities se stala velmi cenným zdrojem pro to, abych si dotvořila celkový obrázek o vývoji energetické politiky. Věnuje se především situaci v Evropském společenství a obsahuje mnoho zajímavých poznatků, které nejsou ve všeobecném povědomí. Publikace Francise McGowana: Reconciling EU energy and environment policy se stala podkladem pro moje úvahy o tom, zda je integrace energetických trhů možným východiskem a jaké faktory podněcovaly vytváření energetické politiky EU. Pro statistiky a prohlášení Evropské komise jsem použila především dva dokumenty EU, které disponovaly vyčerpávajícím množstvím informací, a to Green paper- Towards a European strategy for the security of energy supply, a také European energy and transport- scenarios on key drivers. Publikace knihovny Dolní britské sněmovny Energy security research paper mi posloužila pro všeobecné shrnutí a doložení mých tezí. Důležité pro moji práci byly texty Danyela Reicheho. Také kritické texty Richarda Youngse: Europe´s External Energy policy- Between geopolitics and the Market, a Katynky Barysch z Centre for European Reform pro mě byly nepostradatelným zdrojem, když jsem potřebovala vyvážit argumentaci. Co se týče Velké Británie, jsem použila knihy Options for a new Britain- Energy, Climate Change and the Environment, vydanou v roce 2009 a Energy policy in the European union, z edice European union series. Pro některé z citací jsem využila článků z portálu Euractiv a z novin The Financial Times a The Independent.

1. kapitola: Vývoj integrace energetické politiky

1.1. Formování společné politiky

V otázce energie bylo pro Společenství náročné soustavně vycházet vstříc odlišným politickým a obchodním tendencím členských států. K tomu, aby se dosáhlo cílů a plánů evropské jednotnosti ve společné energetické politice, bylo třeba víc než vycházení z filozofie společného trhu. Povaha této politiky se totiž liší v mnoha směrech, v porovnání se zemědělskou, celní nebo měnovou politikou. Jelikož je politická a technická stránka této problematiky tak komplexní, bylo vykonstruování vhodné politiky dlouhá a odborná záležitost, která přesahovala sféru působnosti a rámec možností Rady ministrů. I když měly mít opakující se deklarace Společenství za následek podstatné změny s dopadem na všechny členské státy, rozsah rozhodnutí ohledně energetických záležitostí byl stále výhradně záležitostí státních reprezentantů. Tito představitelé měli pak pouze malou motivaci, aby dělali materiální ústupky ve prospěch evropským ideálům.[1]

Jaké skutečnosti utvářely okruhy návrhů, které měly formulovat společnou energetickou politiku? Proč ji mělo Společenství potřebovat a v čem měla spočívat? Pro zodpovězení této problematiky je třeba se zamyslet nad tím, jak se vývoj energetické politiky lišil v jednotlivých dekádách po druhé světové válce. Je též nutné si osvětlit konflikty zájmů členských států v jejich přístupech k otázce bezpečnosti dodávek. A také jaké aspekty se staly hýbadly pro racionalizaci a ekonomické, transportní, environmentální a bezpečnostní zefektivnění, což byly jedny z hlavních cílů společné energetické politiky. Jak měla však tato evropská politika řešit možné budoucí sociální a regionální problémy vyplývající z velkých změn?

Argumenty o ztrátě kontroly nad surovinami, produkcí, cenovou politikou, investicemi do nových kapacit a volným nakládáním s vlastním energetickým sektorem vystupovaly jasně proti integraci energetické politiky.[2] Liberalizace se praktikovala s obtížemi a konzistentní koordinovaná politika evropského energetického trhu na úrovni Společenství se zdála být nedosažitelná. Nicméně to bylo právě integrování uhelných a ocelových sektorů, co stálo za vznikem „prvního společenství," jež rozeznávalo společnou energetickou politiku jako

[1] Lucas, Nigel: *Energy and the European Communities*, The David Davies Memorial Institute of International Studies, 1977, p. 162.

[2] Lucas, Nigel: *Energy, the UK and the European community*, Joint energy policy programme, Royal Institute of International Affairs, energy paper n. 5, 1982, p. 6.

budoucí cíl.[3] Jelikož energie byla jedním z důvodů evropských snah o integraci,[4] měl být na její společný politický význam dáván patřičný důraz. Evropské instituce měly energetické sektory jednotlivých států regulovat, harmonizovat a slaďovat. Avšak společnosti se odmítaly řídit jednotným nařízením. Měly svoje krátkodobé zájmy, jež byly různě orientované. Navíc ve většině členských států byly energetické sektory pod státním dohledem a o vytváření společného evropského volného trhu s energií se sice neustále mluvilo, ale hůře zavádělo a praktikovalo. Kvůli zásadní roli energie pro ekonomiku, kvůli tomu, že se na ni vázalo mnoho dalších sektorů a politik, i kvůli jejímu dlouhodobému dopadu na sociální záležitosti byla otázka energetické politiky aktuální spíše pro národní vlády členských států. Evropské státy považovaly svoji energetickou bezpečnost za příliš důležitou pro to, aby byla zodpovědnost za ní přenechána nadnárodnímu rozhodování.

Avšak s tím, jak přicházely nové výzvy, si státy Evropské unie začaly uvědomovat potřebu extenzivní změny v dosavadní politice.[5] Společenství mělo mnoho možností, jak se postavit k otázce transformace energetické struktury, a to především od konce 60. let, kdy došlo k zintenzivnění evropské spolupráce. Spojení EURATOMu, EHS a ESUO do Evropského společenství v roce 1967 představovalo zlomový moment pro vytvoření společné základny pro zharmonizování energetické politiky. Naskytla se tímto jedinečná příležitost, jak proces integrace energetiky zjednodušit a urychlit. Společné usilování o udržitelný vývoj energetiky, jež v podstatě začalo již v roce 1951, kdy vzniklo Evropské společenství uhlí a oceli, se tak mělo ještě více zintenzivnit a prohloubit.

Jestliže se zamyslíme nad tím, co určovalo proměny energetické politiky v průběhu druhé poloviny 20. století, zjistíme, že to byly především faktory stoupající nejistoty ohledně bezpečnosti dodávek, zvyšující se závislosti na dovozu a také blížícího se vyčerpání fosilních zdrojů. Tyto aspekty přiměly členské země ke koordinaci odlišných stanovisek. Na Evropské společenství byly vyvíjeny externí nápory. Problematická politická a ekonomická situace zemí Blízkého východu a východní Evropy a nestabilní přístup těchto regionů ke spolupráci byl příčinou rizik transportu dodávek surovin a dostatečné efektivity jejich produkce.

---

[3] Energy and environment: multiregulation in Europe- McGowan, Francis: *Reconciling EU energy and environment policy*, Ashgate publishing limited, Hampshire, 2000.

[4] Dehousse, Franklin: *Towards a real new Energy policy for the European Union?*, Royal Institute for International Relation, 2007.

[5] European Commission, Directorate-general for Energy and Transport:
Green paper: Towards a European strategy for the security of energy supply, Luxembourg 2001.

Představitelé evropských států se snažili řešit otázku importů vedením dlouholetých politických dialogů s exportujícími zeměmi, většinou však nezávisle na sobě. Tlaky na Společenství vycházely také zevnitř. Odlišná míra angažovanosti jednotlivých vlád v řízení energetických průmyslů znamenala velkou překážku v hlubším harmonizování či integrování energetické politiky. Také různé geografické podmínky a zásoby zdrojů byly bodem sporu. Byly to stejné póly, mezi kterými oscilovaly interní a externí nápory na evropské státy během vývoje energetické politiky?[6]

S postupující integrací se k tradičním problémům energetické politiky začaly přidávat totiž ještě požadavky na snižování emisí, zohledňování životního prostředí a na větší podíl obnovitelných zdrojů energie v celkovém energetickém mixu. Přibývající regulace vycházely jak z Komise, tak z globálních závazků a ukládaly členským státům plány na redukci skleníkových plynů. Požadavek integrování environmentálních záležitostí do energetické politiky byl jasný.[7]

Politický mechanismus Evropského společenství postupně koncentroval také nové zájmy energetických společností. Byla však politika Evropské unie, jež jejich management bezprostředně ovlivňovala, s jejich krátkodobými komerčními zájmy v konfliktu? Firmy měly svoje spektrum zájmů orientované na kupní síly a měnící se trh, což se však mohlo v konečném důsledku jevit jako příliš krátkozraký postup. Pro energetickou politiku byly tedy zásadní iniciativy Společenství, aby se tento deficit podařilo zmenšit.[8] Jeho nařízení může totiž dát důraz i na dlouhodobé perspektivy, jež lépe zohledňují bezpečnost dodávek, šetřící schémata, efektivnost a životní prostředí.

Odlišné motivy a cíle jednotlivých evropských hráčů bylo důležité integrovat na jednu úroveň z toho důvodu, že bylo zapotřebí zajistit Evropě co nejvýhodnější pozici ve světě, kde jsou surovinové zdroje častou příčinou konfliktů. K tomu, aby mohla Evropa stále představovat silného energetického hráče, bylo nutné zajistit její integritu.

---

[6] Lucas, Nigel: *Energy and the European Communities*, The David Davies Memorial Institute of International Studies, 1977.

[7] European Commission, Directorate-General for Energy and Transport:
European Energy and transport- Scenarios on key drivers, 2004, p. 13.

[8] Matláry, Janne Haland: *Energy policy in the European union,* the European union series, MacMillan press Ltd, London 1997, p. 41.

1.2. Tradiční zájmy energetické politiky a vzestup nových agend

Energetická politika je relativně nedávná záležitost. Ačkoli byla otázka paliv a energie klíčovou pro politiku v Evropě již mnohem dříve, nadnárodně byla definována od 50. let a s větší intenzitou se začala prohlubovat od let 70. Evropa byla svědkem převratného vývoje energetické politiky, který reagoval na nové záležitosti a integroval nové zájmy. Role klíčových nařízení Komise stoupala. Získávala stále více pravomocí pro ovlivňování jednotlivých politických mechanismů členských států,[9] jejichž intence však ne vždy zcela konsolidovaly s požadavky zájmových skupin jiných států či právě s „příliš teoretickým přístupem“ evropských institucí.[10]

Podle McGowana to byly důsledky ropné krize v 70. letech, které patřily k hlavním katalyzátorům změn. Vývoj situace probíhal tak, že členské státy zasažené krizí hledaly východisko v individuálních obchodních dohodách s exportujícími zeměmi mimo rámec Společenství. Speciálně Velká Británie a Francie. Zájem byl odvrácen od společného postupu spíše k bilaterálním dialogům. Státy se tak nesemkly a nesoustředily se na řešení energetických nedostatků společně, jednotnými sladěnými kroky.[11] Právě kontrakty uzavřené v tomto období mezi členskými zeměmi a například Ruskem, Alžírskem, Ázerbajdžánem, Iránem, Turkmenistánem nebo Saudskou Arábií měly charakter dlouhodobého trvání a později výrazně překážely snahám EU o reorganizaci evropské energetické politiky.
Krize s energií v 70. letech výrazně podnítila debaty o prozkoumání alternativních možností, o zvýšení energetické efektivity a především o potřebě výrazného vylepšení spolupráce. Reflexí této situace bylo vytvoření Mezinárodní energetické agentury,[12] jež zahrnovala i neevropské státy a jejíž role spočívala v koordinaci opatření při dodávání ropy.[13] Společenství začalo být více aktivní v záležitostech mezinárodní energie. A od té doby se také více soustředilo na propojování projektů a širší i hlubší koordinaci za účelem rozvoje nových technologií a zjednodušení obchodu.

---

[9] McGowan, Francis: *Reconciling EU energy and environment policy*, Ashgate publishing limited, Hampshire, 2000, p. 1.

[10] Matláry, Janne Haland : *Energy policy in the European union,* the European union series, MacMillan press Ltd, London, 1997, p. 27.

[11] McGowan, Francis: *Reconciling EU energy and environment policy*, Ashgate publishing limited, Hampshire, 2000, p. 1.

[12] Zkratka IEA- International Energy Agency. Mezivládní organizace, která funguje jako poradce pro energetickou politiku celkem pro 28 zemí. Vznikla v roce 1973.

[13] http://www.iea.org/about/index.asp- 11.5.2009.

V posledních dvaceti letech se preference, priority a procesy v energetické politice předefinovaly. Začalo se více zamýšlet nad dlouhodobějšími řešeními energetické budoucnosti. Plné uvědomění si problému s nedostatkem energie a nevyhnutelného vyčerpání fosilních zdrojů dalo impuls k formování společné energetické politiky. Začaly se plánovat postupy na zvyšování efektivity a na rozvoj vývoje nových technologií zaměřených na obnovitelné zdroje. Také reforma trhů s energiemi byla naprosto klíčová pro další pokrok. Utváření nové politiky začalo zohledňovat tři záležitosti, jež byly inkorporovány i Mezinárodní energetickou agenturou- energetickou bezpečnost, ekonomický vývoj a ochranu životního prostředí.[14] Každá země měla ale opět jiné priority a jinak strukturované trhy. Dosahování progresivních praktik v otázce energetické solidarity se tak neobešlo bez tenzí.

Tím, jak se energetické trhy postupně měnily, změnou procházel i přístup k energetické politice. Nastával posun k tržně orientované energetické výrobě.
Musíme zde zmínit, že v podstatě až donedávna byl energetický sektor v západních společnostech jedním z hlavních pozůstatků plánované ekonomiky. Trhy s energií byly ohraničovány horizontem dlouhodobého plánování, protekcionismem, široce rozšířenými monopoly nebo úmluvami mezi firemními korporacemi, přičemž stát stál v centru těchto aktivit.[15] Do popředí se však začala dostávat naléhavá potřeba konečného zajištění energetické bezpečnosti, kterou mělo Společenství v úmyslu dosáhnout s pomocí jakýchkoli prostředků. Těmito prostředky se myslelo především otevírání evropských energetických trhů soutěži. Jelikož právě soutěž, liberalizování trhů a garantování přístupu na energetický trh i menším společnostem bylo považováno za „klíčový element“ pro zabezpečování energetických dodávek.[16] Komise věřila, že otevření individuálních energetických trhů soutěži bude implikovat vytvoření opravdového vnitřního energetického trhu, který zaručí občanům i průmyslům přiměřené ceny a možnost výběru. Dobře fungující trh měl pak zajistit efektivnější investování, například do elektráren a transportních sítí, a vyhnutí se jakémukoli přerušení energetických dodávek. Rozvoj společného trhu a společné energetické politiky byl tedy užitečný nejenom pro soutěž jako takovou, ale také pro energetickou udržitelnost a bezpečnost.[17]

[14] http://www.iea.org/about/index.asp- 11.5.2009.

[15] McGowan, Francis: *Reconciling EU energy and environment policy*, 2000, p. 2.

[16] Winstone Ruth, international affairs and defence, Bolton Paul, Social and General Statistics, Gore Donna, Science and Environment Section: *Energy security research paper*, House of Commons library, May 2007.

[17] Winstone Ruth, Bolton Paul, Gore Donna: *Energy security research paper*, House of Commons library, 2007.

Pojem „bezpečnost“ lze chápat jako udržitelný a spolehlivý přísun energie za přijatelné ceny. Komise jí definovala jako schopnost členských států zajistit pokrytí budoucích energetických potřeb. Tyto potřeby se však lišily v jednotlivých zemích, jejichž spotřeba závisela na mnoha faktorech- na kvalitě surového produktu, geografické poloze, HDP, daních, směnných kurzech a kapacitě rafinerie. Státy ekonomicky silnější vykazovaly spotřebu vyšší a odebíraly více surovin. Měly se tak spíše ony stát za předpokladu společné energetické politiky těmi hlavními vyjednavateli energetické bezpečnosti pro Evropu?
Co dalšího souviselo s energetickou politikou, byl její strategický význam. Často totiž zasahovala daleko za otázky bezpečnosti dodávek, jelikož prostupovala do sfér veřejné politiky- do sociálních záležitostí a do zaměstnanosti v určitém regionu. Do ekonomického rozvoje a inovací- do procesů obchodování a do sítě dodavatelů a managementu. A také do výzkumu a techniky- do univerzitních kruhů a vývojových center. Zkrátka měla nezměrný vliv na makroekonomickou politiku.[18] Menší země tak pochopitelně chtěly dosáhnout záruky, že i v případě společné energetické politiky nepřijdou o možnost ovlivňovat chod svých energetických sektorů. Bylo by toto však možné? Mnozí se zaobírali otázkou spolupráce energetických průmyslů a předpovídali, že jejich postupy budou stejně fragmentované, ať se společnou politikou či bez ní. Neúplnost podobného dobrodružství jako je snaha vlád o společnou energetiku viděli v jejích příliš ambiciózních snahách změnit vnitřní struktury rozvodů. Pokládali společnou energetickou politiku za neozkoušený byznys. Její distorze tak měla být v podstatě akceptovaná jako fakt, kterému se nebude dát vyhnout.[19] Avšak harmonizace měla na druhou stranu mnohé opodstatnění.

Na energetickou politiku uplatňovaly přímý vliv dva okruhy- již zmiňovaná otázka bezpečnosti dodávek a také priorita udržení nízkých cen. Soustřeďování se na politiku bezpečnosti však nemělo příznivý vliv na politiku udržování nízkých cen, a tak se tyto dvě koncepce v průběhu utváření jednotného přístupu ke společné energetické politice střetávaly.[20] Dosažitelnost energie nebyla pro mnohé státy zcela bez problémů, a proto bylo třeba spolupráce a společného postupu, aby se Společenství vyhnulo budoucím krizím z nedostatku ropy či zemního plynu, sektorům, na kterých závisela činnost mnoha dalších jiných odvětví. Starosti nad zharmonizováním dodávek tak, aby bylo množství surovin dopraveno bezpečně a rozděleno spravedlivě, byly mnohdy zastíněny právě finančními

[18] McGowan, Francis: *Reconciling EU energy and environment policy*, Ashgate publishing limited, 2000, p. 2.

[19] Lucas, Nigel: *Energy, the UK and the European community*, 1982, p.1, 2.

[20] McGowan, Francis: *Reconciling EU Energy and Environment Policy*, p. 2.

aspekty- odběratelé totiž preferovali co nejvýhodnější nabídky. Mohla tedy nastat dilemata- kdy upřednostnit nízké ceny a kdy prospekty či situace jiných členských zemí?

Problém také tkvěl v tom, jak přistupovat k energetickým zdrojům a jejich dostupným kapacitám, jak stanovovat řízení a kontrolu nad jednotlivými sektory jako byl plynový, uhelný a ropný průmysl, a jak zkonsolidovat export, aby nebyly poškozeny zájmy žádného členského státu. Finanční výhody, plynoucí z individuálního řízení energetických sektorů, si členské země nechtěly nechat ujít, avšak zharmonizování obchodu s energetikou a racionalizování výroby pro účely celkového zefektivnění mohlo mít za následek mnohonásobný ekonomický úspěch pro celé Společenství, jak přislibovala Komise. Země disponující energetickými zdroji měly dodávat ve větší intenzitě své produkty na společný trh. Měly tak opustit dosavadní přístupy k energetické politice, kdy se v období vysokých cen zdráhaly prodávat na volný trh.[21] Podstatné výhody v kontextu pro ES měly vycházet z pečlivého rozdělení a rozmístění oněch evropských rezerv.[22] Bylo však evidentní, že členské státy neměly až takové zásoby, aby stačily na pokrytí tolika vývozů, aniž by poškodily domácí zájmy. Evropa sama o sobě nemohla být v obchodování s energií soběstačná. Dovozu se nešlo vyhnout. Takový příklad můžeme hledat ve Velké Británii v jejím plynovém sektoru.[23] Právě politika této země se shodovala s prohlášením Společenství o liberalizaci vnitřního trhu nejvíce. Jednoznačně preferovala tržní síly, což se odráželo v jejím rozhodném postupu při privatizování klíčových odvětví. Jedním z nich byl energetický sektor. I v ostatních státech se postupně začal uplatňovat tento trend a výrobu začaly čím dál tím více determinovat faktory poptávky.[24]

1.3. Historické mezníky v utváření energetické politiky

V roce 1964 se Vysoký úřad domníval, že opuštění vytyčených cílů pro energetickou politiku nebude už na budoucím programu, jenže při utváření direktiv a směrnic Společenství stále nepřestávalo být vystavováno kritice a z toho vycházejících neshod. V EHS tak docházelo k neustálému slevování či kompromisům a původně navrhovaná legislativa téměř nikdy neprošla ve zcela nezměněné podobě. Podle Lucasovy publikace Energy and the European Communities se reakce jednotlivých států na změny týkající se integrované politiky energetických dodávek měnily podle toho, jaké byly koncepce jejich vlastních národních

[21] McGowan, Francis: *Reconciling EU energy and environment policy*, p. 3.

[22] Lucas, Nigel: *Energy, the UK and the European community*, p. 6.

[23] Ibid.

[24] McGovan, Francis: *Reconciling EU Energy and Environment Policy*, p. 7.

zájmů. Jejich politiku determinovalo mnoho faktorů jako například závazky k minulosti, předpoklady a vyhlídky do budoucnosti, jejich ekonomická situace, jejich inklinování k principům volnému obchodu a požadavky nízkých cen. Poslední bod byl však právě proklamovaným cílem společné energetické politiky. K cenovému snižování mělo dojít spoluprací při technickém vylepšování a především rozšiřující se soutěží. Kartely ropných společností, jež byly trnem v oku Vysokému úřadu, měly být přinuceny k „férovějším cenám," tím, že se na trh postupně začaly dostávat nové konkurující společnosti. Proč se tedy státy stále zdráhaly přejít ke společné politice, která měla evidentní výhody? Byly to především již započaté kapitálové investice do technického zařízení i do zaměstnanců a jejich profesionálního vývoje, co představovalo nezanedbatelný prvek zdrženlivého přístupu ke změnám. V některých regionech Společenství nebyly jiné pracovní možnosti než v těžebním či zpracovatelském průmyslu, a zrušení provozu v takto koncentrovaných oblastech kvůli nedostatečné efektivnosti mohlo vyvolat sociální nepokoje. Pro integraci energetické politiky se tak vytyčilo za cíl dosažení určité rovnováhy mezi těmito preferencemi.

V počátečních létech EHS se mnoho politik inovovalo- zaváděl se vnitřní trh, jenž byl zaměřen na volný pohyb zboží a kapitálu a jenž byl regulovaný oficiálně v podstatě jen politikou udržování spravedlivé soutěže. Postupovalo se také k dokončení společné politiky pro zemědělství a transport. Avšak vývoj energetické integrační politiky stagnoval. Její plánovaný nadnárodní rámec se v tomto ohledu nedařilo hladce uplatňovat. Proč tomu tak bylo? Neustálé změny ve strukturách dodávek, v konzumaci energie, v ekonomice členských zemí a v geopolitické situaci vztahů evropských a neevropských států měly na svědomí rozdílnost v cenách. Jejich sjednocení se dalo jen stěží zaručit. I když ve Společenství existovaly dlouhodobé individuální smlouvy mezi státy a i když se evropské ropné společnosti snažily situovat rafinerie blíže konečným trhům,[25] vlády si byly vědomy možné nejistoty dodávek ropy, a proto plánovaly nezávisle na sobě zvětšení kapacit pro těžení jak uhlí, suroviny, jíž Evropa oplývala,[26] tak jiných fosilních paliv.

V průběhu prvních let působení EHS se debatovalo o tom, jak velká produkční kapacita by měla být nastavena, zda a jak by měla být energie dotována a do jaké míry by měla být chráněna importními omezeními. V roce 1960 představila pracovní skupina pro

[25] Rafinerie byly postaveny na těch místech evropkého pobřeží, kam mohla být surová ropa výhodně dopravována. Následně pak byly postaveny poblíž průmyslových regionů, kam byla ropa ke zpracování dodávána potrubím z pobřeží. – Lucas, Nigel: *Energy and the European Communities*, 1977.

[26] Celková výroba měla dosáhnout 320 milionů tun uhlí ročně rokem roku 1975.

energetiku cíle evropské energetické politiky: nízko-nákladový společný trh, zajištění bezpečnosti dodávek a cenové ujednocení. Otázkou však zůstávalo, jak těchto třech aspektů dosáhnout najednou a co nejefektivněji. Podle Lucase existovaly dvě cesty. Taková, která by upřednostňovala nízké náklady a volnou soutěž, a zvýhodňovala by výrobní průmysl a konzumenty. Určující cena potom měla být nastavena na úroveň ceny importovaných surovin. To by vyústilo ve větší soutěž. Druhá verze pro energetickou politiku se lišila. V ní měla být cena energie na domácím trhu Společenství vyšší než dovoz. Zvýhodněni by pak byli zaměstnanci energetického sektoru, protože by nebyli ohroženi konkurencí a snadněji by si udrželi pracovní pozice. Musela by být ale zavedena protekční opatření jako například státní podpora v podobě dotací, aby se dosáhlo nakupování paliv pocházejících z domácích zásob. Znamenaly by dotace pro energetickou bezpečnost výhru? Byla by pak politika flexibilnější a zájmy dovážejících a vyvážejících států vyváženější?

V roce 1962 ministři navrhovali Radě první cestu- politiku nízkých cen energie. Šlo o to, aby se podstatně zefektivnila výroba a aby došlo k bezbariérovému transferu paliv. Členským zemím tak mělo být umožněno profitovat z intenzivnějšího obchodu. Dotace měly být odstraněny ve třech fázích- poslední začínající v roce 1970. Tyto návrhy však nebyly zcela dobře přijaty.[27] Zájmy členských států byly v rozporu a snaha o nalezení střední cesty se nezdála jednoduchá. V mnohých zemích průmysly s malým i velkým obratem usilovaly o to, aby si udržely množství dotací. Navíc volný pohyb energetického zboží představoval sice atraktivní vizi, ale žádná vláda členského státu si nepřála, aby větší tlak konkurence z jiných států EHS příliš narušil její dosavadní fungující energetickou strukturu a způsobil popouštění a sociální nepokoje. Převládly tak argumenty, že není možné dávat dohromady do totožného konceptu energetické politiky bezpečnost dodávek a ponechání dotací s udržováním nízkých nákladů. Byly tyto dvě cesty však opravdu tak neslučitelné? Podle Lucase spolu souvisely. Dotace mohly pomoci malým průmyslům, které pak mohly konkurovat velkým monopolům, jež by byly postupně tlačeny k tomu, aby snížily ceny. Integrovaný liberalizovaný trh by pak implikoval větší bezpečnost dodávek.

V přístupech ESUO a EHS k dotacím se daly spatřovat rozdíly. EHS dávalo důraz na udržení nízkých cen a neprofilovalo se jako zastánce protekčních praktik. Naopak ESUO preferovalo bezpečnost na úkor soutěže. Předpokládalo, že se dosáhne harmonie v energetických sektorech, když zajistí ochranu evropského vnitřního trhu. Do této debaty také

[27] Podle Lucase dosahovaly podpory pro uhelný sektor v roce 1980 pro Německo 1099 milionů liber, 461 milionů pro Francii, 298 pro Belgii a 287 pro Británii.

zasahoval Euratom, jenž vyzdvihoval potřebu dlouhodobých kontraktů. Požadoval spolupráci členských zemí při nakládání s jaderným palivem i při výzkumu a vývoji. Komerčně výhodná nukleární energie, která měla navíc tu výhodu, že nezatěžovala životní prostředí tolik jako uhelný průmysl, mohla být východiskem z rozepře států Společenství, zda upřednostnit nízké ceny či protekční opatření. Společným jaderným trhem se tedy mohly řešit obavy zemí o zabezpečení nízkých cen a dostatku energetických dodávek zároveň.[28] Na integrování nukleární energie ale opět nepanoval stejný názor. Některé členské země se vyjadřovaly pro ponechání tohoto sektoru národní politice.[29]

Problematické zůstávalo přebírání zodpovědnosti za společnou energetickou politiku a případné stíhání za nedodržování pravidel. Kromě toho každý stát chtěl preferovat ten energetický model, který buď už praktikoval ve své zemi, nebo který by byl co nejvýhodnější pro jeho zájmy. Například Německo přišlo se specifickým návrhem pro společný energetický trh, avšak bylo odmítnuto kvůli neadekvátním konceptům v postupech politiky týkající se uhlí, v nichž bylo podle Vysokého úřadu vidět příliš národních zájmů.[30] Dále státy požadovaly po Společenství nějakou míru zaručení pro budoucí prodej, z důvodů určitých nejistot například v uhelném průmyslu. Společenství však odmítalo formálně zaručit podobné tendence, které by představovaly překážky pro soutěž, na které bylo EHS přeci vystavěno. Tyto preference by navíc nemusely zohledňovat faktory hýbající trhem- tedy zvětšení či zmenšení produktivity podle poptávky.[31]

V roce 1964 se vysokým evropským úředníkům podařilo vzbudit podporu v členských státech a Radou byl tak přijat Smluvní Protokol pro energetickou politiku. Tento dokument znamenal první velký posun od roku 1957, kdy Společenství začalo s formováním společné cesty. Evropská energie měla být schopná soutěžit na světových trzích, a pro to bylo v mnoha směrech výhodnější, aby Společenství vystupovalo se sjednocenými stanovisky. Představení Protokolu bylo srovnáváno s úspěchem, jehož bylo dosaženo ve společné zemědělské politice, a bylo označováno za symbol solidarity po periodě plné preferování národních zájmů. Umožňovalo Společenství se lépe vypořádat s krizí uhelného sektoru. Členské země přispívaly na financování dotací uhelných dolů jiných zemí, a mohly tak později profitovat z bezpečnějších dodávek. Tímto protokolem se tedy odsouhlasila potřeba průběžných dotací

[28] Lucas, Nigel: *Energy and the European Communities*, p. 320.

[29] Lucas, Nigel: *Energy, the UK and the European community*.

[30] Lucas, Nigel: *Energy and European Communities*.

[31] Ibid.

domácí energetické výroby a harmonizování kontraktů vyvážejících a dovážejících zemí. To se mělo skloubit s politikou nízkých cen. Společenství se tak chystalo implementovat koordinující systém státních pomocí, avšak za předpokladu, že se neporuší soutěž. Čili určitou protekci pro Evropu ano, ale úplnou garanci prodeje energie ne. Vysoký úřad se však nemohl shodnout na přesné šíři pokrytí a počtu dotací a zavedení dovozových kvót.[32] Tyto neshody tak opět oddálily konečná stanoviska pro evropskou energetiku jako celek.

Sloučení Společenství v roce 1968 znamenalo pro Evropu obnovené úsilí pro rozvinutí společné energetické politiky. V dokumentu, jenž nesl název Počáteční směrnice k energetické politice ES,[33] poznamenávala, že v obchodování s energií stále přetrvávají bariéry. Zdůraznila potřebnost společného energetického trhu, který měl být založen na soutěži a orientování se na potřeby konzumentů. Kompetitivní tlaky pak měly pomoci zajistit bezpečnost energetických dodávek za nejnižší možné ceny. Rada odsouhlasila tuto strategii, nicméně jí nakonec nedokázala uvést v platnost.[34] Nejistota dovozu surovin, především ropy, byla brána v potaz, nicméně i přes opakované návrhy Komise si státy myslely, že nemají zapotřebí spolupracovat až do takové míry a odkrývat tím svoje strategické záměry a postupy.

Rozjezd společné energetické politiky zbrzdila pak především ropná krize roku 1973. Počet dovozců ropy se snížil či byl omezen. Cena šla nahoru a poptávka dolů.[35] Následující ekonomická recese nastolila pro Společenství nové břemeno- jak rychle reorganizovat zaběhnuté obchodní modely, případně změnit či zesílit orientaci na jiné partnery. Nastalo odchýlení od principů volného obchodu. Evropa přešla k protekci energetického, především uhelného průmyslu a uvalila restrikce na dovoz surovin. Ve Francii byly tři klíčové energetické průmysly znárodněny- plynárenský, elektrický a uhelný sektor. Německo se rozhodlo chránit svoje uhelné podniky a Belgie a Nizozemí také představily protekcionistická opatření. Vysoký úřad se odvolával na ustanovení společného trhu, k němuž se státy zavázaly. Poukazoval na naléhavost koordinace jednotlivých politik kvůli tomu, aby se Společenství

[32] Lucas, Nigel: *Energy and the European Communities.*

[33] V originále „First Guidelines Towards a EC Energy Policy."

[34] McGowan, Francis: *Reconciling EU energy and environment policy*, p. 5.

[35] Ropná krize vzešla z Jomkipurské války, kdy Egypt a Sýrie chtěly dobýt zpět území okupované Izraelem. Západ podporoval Izrael a OPEC se pokoušel donutit Spojené státy k revizi stanovisek tím, že zdvojnásobil a posléze ztrojnásobil cenu ropy a navíc snižoval těžbu každý měsíc o 5%. Za jeden barel ropy se tak platilo ne 2 dolary jako v roce 1972 ale 12 dolarů. - Pečenka, Luňák: *Encyklopedie moderní historie*, Libri, Praha, 1999. Mnozí nicméně neviděli tuto situaci zprvu tak černě, protože věřili, že „k nápravě postačí přizpůsobit ekonomiku novým cenám energie."- Ferro, Marc: *Dějiny Francie*, LN, Praha, 2006, str. 371.

snadněji přizpůsobilo novým výzvám. Nepřestával však narážet na překážky- na různorodost opatření pro import a zdanění uplatňovaných v jednotlivých státech, jejichž přístup podkopával autoritu vrcholných evropských orgánů, jejich prestiž a pravomoc.[36] Když se ekonomická situace zlepšila, poptávka po energii opět zesílila. Proběhlé šoky na globálních energetických trzích[37] zanechaly však trvalý následek. Komise, ve snaze vyvinout pro příště komplexnější a strategičtější postup v řízení poptávky a nabídky, postavila budoucí těžiště své politiky na upřednostnění bezpečnosti dodávek, spíše než na zdůrazňování trhu.[38] Důsledkem také bylo, že členské země začaly usilovat o hledání nových či alternativních energetických zdrojů. Například Velká Británie a Nizozemí spolupracovaly při výzkumu nových podmořských energetických ložisek a zintenzivnění a zefektivnění těžby.

Nadnárodní energetické iniciativy Evropského společenství byly zřetelné. Vznik Evropské unie v roce 1993 se stal dalším významným mezníkem pro vývin komplexnější a intenzivnější energetické strategie. Během stupňující se integrace energetických trhů EU zvládla přijmout určitá opatření, která vyústila v dokončování společného trhu. Byly to především politické regulace týkající se plynu a elektřiny. Tento krok měl výrazný efekt na redukci cen. Důležité mezníky na cestě k otevírání trhů a k větší soutěži představovaly léta 1990, 1991, 1996 a 1998, kdy se podepsalo pět direktiv nařizujících cenovou transparentnost, tranzit elektřiny a plynu skrze rozvodnou síť a upravující vnitřní trh s elektřinou a zemním plynem.[39] Cílem pro vytváření společného vnitřního trhu byla snaha, aby se ekonomika stala více kompetitivní. Pozitivní dopady na ceny byly pak velkým úspěchem. Direktivy 96/92/EC a 98/30/EC explicitně formulovaly otevření trhu s energetikou, avšak mnoho členských států šlo v postatě ještě dál za požadavky Komise. Výsledkem bylo, že tři čtvrtiny trhu s elektřinou a 80% trhu se zemním plynem se otevřelo.[40] Díky velkým změnám na trzích s energetikou, jež byly iniciovány liberalizačními a environmentálními postupnými regulacemi, se náklady na generování elektřiny se změnily. Postupující dokončení vnitřního trhu neznamenalo žádné ohrožení, naopak, kvalita servisu a bezpečnost se zlepšila.

---

[36] Lucas, Nigel: *Energy and the European Communities*.

[37] Ropný šok se opakoval ještě v roce 1979, kdy proběhla islámská revoluce Íránu, v jejímž důsledku stoupla cena ropy za jeden barel na 35 dolarů.

[38] McGowan, Francis: *Reconciling EU energy and environment policy,* p. 5

[39] European Commission, Directorate-general for Energy and Transport:
Green paper: Towards a European strategy for the security of energy supply, Luxembourg 2001, p. 58.

[40] Ibid.

Nicméně v EU zůstávaly státy, jež si nebyly zcela jisté, že by energetická politika v institucionalizované formě přinášela zjevnější úspěch. Efektivní vedení energetických sektorů spatřovaly v koordinaci národních energetických politik s určitým ponecháním záruk „mezinárodního rámce."[41] Politicky kontrolovat nadnárodní energetiku, jejíž povaha je tak komplexní, a to především z technického hlediska, nemuselo představovat nejideálnější volbu. Podle Lucase byly periodické deklarace Evropské rady, vyjadřující silnou vůli k formování společné energetické politiky, sice dobře míněné, ale zkonstruování vhodné společné politiky považoval za dlouhodobou a odbornou záležitost, která nemohla být pouze v kompetenci Rady ministrů.[42] Podle publikace Towards a global management of energy problems: Elements and proposals, vůle národních vlád členských států v energetice nemohla přestat hrát zásadní roli. Koordinace politik tak měla spočívat pouze ve vyjednávání smluv mezi jednotlivými státy.[43] Když se zamyslíme nad touto koncepcí, měli bychom si vysvětlit, do jaké míry se odlišují postoje jednotlivých členských států EU a jestli je opravdu hlubší integrace nemožná.

1.4. Původy harmonizování, liberalizování a koordinace energetické politiky

Ve vývoji integrace energetické politiky v posledním desetiletí spatřujeme, že Komise měla v úmyslu usilovat o splnění třech hlavních cílů: Zvětšení nezávislosti a snížení importu, vyřešení problémů souvisejících se změnou klimatu a úplné otevření všech sektorů energetického trhu. Zelená kniha o bezpečnosti energetických dodávek a Bílá kniha týkající se společné transportní politiky vytyčily pro členské státy důležité a poměrně dlouhodobé úkoly. Požadováním bezpečnosti importů, zlepšení služeb pro odběratele a také snížení dopadů na životní prostředí,[44] poukazovaly na hlavní výzvy pro EU, které měly být založeny na celkové spolupráci. Energetický systém zaměřený na redukci emisí může být jakkoli propracovaný, když je však praktikován pouze individuálně jednou zemí, ztrácí na významu. Globální problém klimatických změn utvrdil Komisi v tom, že úsilí o změny energetického mixu

[41] Jasinski, McGowan, Ross, Schulz: *Towars a global management of energy problems: Elements and proposals,* p. 309.

[42] Lucas, Nigel: *Energy and the european Communities*.

[43] Jasinski, McGowan, Ross, Schulz: *Towars a global management of energy problems: Elements and proposals,* p. 309.

[44] European Commission, Directorate-General for Energy and Transport:
European Energy and transport- Scenarios on key drivers, 2004, p. 162.

Evropy musí být mezinárodně integrováno.[45] S tím, jak se do popředí politických debat začaly dostávat témata o potenciálu alternativních zdrojů energie,[46] se začalo uvažovat o evropském zharmonizování vývoje nových technologií schopných zpracovávat tyto obnovitelné zdroje.[47] Za předpokladu společné energetické politiky by spolupráce mohla být zjednodušena.

Během vývoje energetické politiky návrhy Komise nejprve vycházely z toho, že je nutná solidarita mezi členskými státy EHS v přístupech k energii.[48] Což představovalo poměrně vágní předsevzetí. Jak si tedy EHS a později ES představovalo onu solidaritu? Jako neomezený přístup jiných členských zemí ke zdrojům ostatních?[49] Podle Lucase bylo poměrně jednoduché vyvinout společnou politiku pro ty oblasti, kde existují zdroje, jež mohou být opakovaně využitelné a které nejsou limitované. Příkladem může být evropská politika celní unie nebo zemědělství. Na to povaha společného trhu sedí. Avšak pro sjednocování oblastí s neobnovitelnými zdroji- rybolov nebo energie, není společný trh dostačujícím přístupem. Ve vývoji rámce návrhů společné energetické politiky nebyla tomuto aspektu dávána dostatečná váha.[50]

Původem harmonizování byly pak zejména plány na zlepšení energetické efektivity. Komise si byla jistá, že zvýšení efektivity bude implikovat „udržitelnější energetickou politiku i obohacení bezpečnosti dodávek.“[51] Nicméně pouze výkonnější energetika nemohla sama o sobě zlepšit systém bezpečných dodávek. Bylo zapotřebí vyřešení celého komplexu problémů, jako byly rozdílné energetické aktivity členských států, jejich odlišná politika a právě různá míra dosažitelnosti surovin. Komise tak zvýšila apelování na koordinované energetické strategie. K tomu se postupně také přidala prohlášení o budoucím dosažení systematických externích energetických vztahů s exportními zeměmi.[52] Důvodem argumentů

[45] Gallo Frederico, Woods Andrew, Hope Chris, Worthington Bryony, Coutts Adam: *Options for a new Britain-Energy, Climate Change and the Environment*, Palgrave macmilan, 2009, p. 210.

[46] Kupříkladu větrná, solární či vodní energie.

[47] Reiche, Danyel: *Renewable energies in the EU Member States in Comparison,* Franfurt am Mein, 2002.

[48] Lucas, Nigel: *Energy and the European Communities*, p. 162.

[49] Ibid.

[50] Ibid.

[51] European Commission, Directorate-General for Energy and Transport:
European Energy and transport- Scenarios on key drivers, 2004, p. 78.

[52] Centre for European Policy Studies-CEPS: Youngs, Richard: *Europe´s External Energy Policy: Between Geopolitics and the Maket*, November 2007.

pro integraci energetických trhů, bylo zajištění kvalitnějších, širších a bezpečnějších externích vztahů EU. Integrace pak mohla být možná jedině za předpokladu dokonale liberalizovaných energetických sektorů. Jak však došlo k liberalizaci? Zpozorování neefektivnosti monopolních podniků operujících s energií dalo Komisi popud k rozbití pole působnosti těchto tradičních energetických hráčů. Politiku soutěže aplikovala na energetiku. Začala dohlížet na dosažení rozdělení procesu výroby a distribuce a na zajištění přístupu na energetické trhy i menším firmám, orientujícím se například na obnovitelné zdroje. Právě ono otevření evropských energetických trhů soutěži začalo být považováno za klíčový moment pro zajištění bezpečných energetických dodávek.[53]

Vývoj energetické politiky se dostal k bodu, kdy se čím dál tím více upozorňovalo na otázku přílišné energetické závislosti EU na jednom exportujícím regionu. EU tak začala vyvíjet velké úsilí, aby diverzifikovala energetické partnery. Do jisté míry kvůli tomu, aby rozprostřela možná rizika dovozu. Kdyby totiž z jakéhokoli důvodu selhal jeden exportér, mohla se EU obrátit na jiného. Evropské vlády a také Komise prohlašovaly, že koncept evropské energetické cesty je opravdu zapotřebí a že je jí nutno brát jako prioritní záležitost pro společnou zahraniční a bezpečnostní politiku.[54] Energie se stala prominentním tématem v mnohých zahraničně-politických výstupech EU.[55] Jaký to mělo důvod? Rostoucí zájem EU na prohloubení politického dialogu s exportujícími mimoevropskými regiony ohledně jejich ekonomické a politické stability v sobě skrýval evropské strategické záměry. EU chtěla svojí finanční pomocí nachystat příznivější podmínky pro možné investory. Ti by prosperující a hlavně stabilní zemí mohli být snáze nalákáni k většímu přílivu jejich investic. Finance nebo znalosti modernějších výrobních prostředků scházely vyvážejícím zemím například v sektorech technologického vývoje nebo transportu. Společně s EU tak měly podniknout koordinační kroky k zlepšení infrastrukturního propojení.

V rámci zajištění lepší energetické ochrany EU stále zdůrazňovala potřeby energetické solidarity mezi členskými státy. Pro dokončení úplné integrované energetické politiky označila za klíčové zharmonizování dlouhodobých energetických zájmů členských států. Proklamovala, že se musí zajistit, aby již existující smlouvy mezi členskými a nečlenskými

[53] Winstone Ruth, international affairs and defence, Bolton Paul, Social and General Statistics, Gore Donna, Science and Environment Section: *Energy security research paper*, House of Commons library, May 2007.

[54] Centre for European Policy Studies-CEPS: Youngs, Richard: *Europe´s External Energy Policy: Between Geopolitics and the Maket*, November 2007.

[55] Ibid.

státy byly zkorigovány s úmysly Komise. Místo toho, aby se přerušily již existující energetické vazby, měla se ona dřívější bilaterální výměna rozšířit na všechny členské země, jimž by tak bylo umožněno profitovat z tohoto původně duálního partnerství.[56]

Postupem se k těmto heslům přidal i mezinárodní závazek, že EU v roce 2020 dosáhne zvýšení podílu obnovitelných zdrojů v celkové spotřebě energie na 20%.[57] Což představovalo pro většinu členských států poměrně velkou výzvu, která se v podstatě neobešla bez jistých finančních dotací, pokud státy chtěly, aby odběratelé preferovali energii vyrobenou z obnovitelných zdrojů, která byla často dražší než ta pocházející z klasických fosilních. Tyto opatření měly své opodstatnění- výhody úsilí při navyšování podílu alternativních zdrojů energie byly více než patrné. Regulacemi politiky týkající se klimatické změny se měly nejenom snížit emise, ale měl se i diverzifikovat energetický mix. Se sníženou poptávkou po fosilních palivech se mělo lépe dosahovat energetické bezpečnosti. Problémem mohlo nicméně být, že přírodní a geografické podmínky členských států se lišily- některé země měly k výrobě energie alternativními metodami lepší dispozice než jiné.[58] Za předpokladu propojení trhů ale tento nedostatek nemusel představovat problém. Co stálo za tím, že se některé státy bránily harmonizování politik více než druhé?

Státy, jež měly tu výhodu, že disponovaly přírodními zdroji, měly tendenci argumentovat proti společné energetické politice. Chtěly se vyhnout tomu, aby byly nuceny do vágních postupů sdílení svých cenných rezerv. Vývoz pro ně představuje významný finanční přínos. Proto i k apelům Komise o politickém sjednocení a hospodářském zcentralizování energetických sektorů zůstávaly skeptičtí. Naopak státy, jež byly závislé na dovozu těchto surovin, neměly v podstatě společnou energetickou politikou co ztratit, a společnou energetickou strategii tedy podporovaly více. Jelikož v minulosti mnohokrát čelily následkům nedostatku či neúměrnému zdražování zemního plynu a ropy, které většinou souviselo s politickými problémy mezi exportujícími a importujícími státy, měly přímou zkušenost z opakovaných přerušení transferu surovin, a bylo pochopitelné, že chtěly po Společenství dlouhodobé záruky a že podporovaly direktivy Komise.

[56] Matláry, Janne Haland: *Energy policy in the European union,* the European union series, MacMillan press Ltd, London, 1997.

[57] European Renewable Energy Council- EREC: *Renewable Energy in Europe, building markets and capacity*, London, 2004.

[58] Reiche, Danyel: *Renewable energies in the EU Member States in Comparison,* Franfurt am Mein, 2002.

Musíme si však klást otázku, zda se podařilo EU schválením či navrhováním nových opatření dosáhnout kvalitativních změn pro energetickou bezpečnost, nebo zda docílila jen toho, že navršila jednu formální strategii na druhou, bez toho aniž by se dosáhlo dlouhodobější změny.[59] Je patrné, že pokrok v energetické politice EU pokračoval. Pro dokončení společné energetické politiky- vysněného cíle evropské integrace od 50. let- bylo však zapotřebí nejenom zřízení koherentní vnější energetické politiky, jež by závisela na úspěchu vnitřního liberalizování trhů s elektřinou a zemním plynem.[60] Unie také měla skrze optimálně navržené regulace harmonizovat odlišné priority environmentálních a ekonomických politik. Urovnáním těchto dvou veličin energetické politiky se mohla totiž zajistit větší bezpečnost energetických dodávek.[61]

Země EU si uvědomovaly zranitelnost energetického sektoru a souhlasily s Komisí, že je této politice třeba věnovat zvýšenou pozornost. Energetická bezpečnost byla tak inkorporována do zahraniční politiky EU, avšak energetické politiky zůstávaly doménou individuálních postupů členských zemí. Když se zamyslíme, z jakého důvodu se tomu tak dělo, zjistíme, že to bylo kvůli různým geopolitickým situacím zemí EU a jejich různě započatým investicím do mimoevropských energetických infrastruktur, které nechtěly radikálně měnit.

Čeho se tedy vlastně podařilo docílit v dlouhém a komplexním vývoji evropské energetické politiky? Struktura trhu s energetikou se v jednotlivých členských státech různit nepřestala. V jednom regionu mohla být kontrola energetických výstupů záležitostí veřejného sektoru, v jiných privátního. Například v Itálii a Francii nebyly vlády nakloněny tomu, aby energetický sektor patřil do soukromé sféry. Převedení klíčových průmyslů do jiných než státních rukou se nedosáhlo a silná tradice státního vlastnictví se nepodařila prolomit. Je důležité upozornit, že i tyto země EU však postupně aplikovaly principy volného trhu i do energetických sektorů.

Úplná liberalizace všech sektorů ve všech členských zemích není zcela u konce. Většina zemí si více či méně obhájila svůj způsob regulace energetických sektorů. Potřeba států intervenovat do svých energetických sektorů byla totiž „silnější“ než nařízení od

[59] Centre for European Policy Studies-CEPS: Youngs, Richard: *Europe´s External Energy Policy: Between Geopolitics and the Maket*, November 2007, p. 1.

[60] Bahgat, Gawdat: *Europe's energy security: challenges and opportunities*, International affairs 82/5, Blackwell Publishing, 2006

[61] McGowan, Francis: *Reconciling EU Energy and Environment Policy*, p. 18.

Komise, jež však mohla svými regulemi pro zajištění soutěže zasahovat tehdy, když soutěž pro energetické společnosti nebyla zaručena nebo když se energetický průmysl dostal do recese a stal se insolventním.

Po vysvětlení vývoje evropské energetické politiky na několika předešlých stránkách si tedy můžeme položit otázku, zda je Evropská unie opravdu nejrelevantnějším uskupením pro formulování a implementování energetické politiky? Pokud chce Evropa pokračovat v hraní důležité role v energetice tak ano. Podle vyjádření Komisaře pro Energetiku Andrise Piebalgse je „nová energetická politika" založena na návrzích, které Evropská komise učinila v lednu roku 2007 „a které reflektují trend, jež je evidentní pro jakoukoli energetickou debatu v Evropě. A to, že žádný členský stát se nemůže vypořádat s dnešními energetickými výzvami individuálně."[62]

2. kapitola: Energetická bezpečnost EU

2.1. Závislost na dovozu a energetický mix

Vzrůstající evropská spotřeba a spoléhání mnoha klíčových průmyslů na energetické produkty zvýšilo nutnost dosažení energetické bezpečnosti. EU měla svojí společnou politikou zajistit především dodávky budoucích energetických potřeb a zaručit je za určité ceny bez toho aniž by se porušila udržitelnost těžby surovin. Tak definovala Komise energetickou bezpečnost, která však nezávisela pouze na schopnostech EU dostát těmto slibům, ale i na podnětech z exportních zemí. Právě ony stimulovaly vývoj společné energetické politiky. Geopolitické hrozby v podobě nejistého transportu surovin do členských zemí do jisté míry utvářely evropský názor na to, zda je třeba vytvořit vnitřní liberalizovaný energetický trh. To bylo ale pro určité státy nelehké sousto ke skousnutí, jelikož společný trh mohl znamenat otevřený přístup ke zdrojům ostatních členských států. Byly tedy země EU schopné pokročit z dichotomické debaty trh versus geopolitika[63] k deregulování a liberalizování všech energetických sektorů a k přichystání společné půdy pro vytvoření takové politiky, která jim zajistí bezpečnost a prominentní pozici na mezinárodní scéně?

Evropské energetické potřeby stále rostou a vnitřní zdroje je nejsou schopné pokrýt. Když si uvědomíme, že evropská spotřeba je z poloviny závislá na dovozu, chápeme, že energetická bezpečnost nemůže být politický pojem. Přes veškeré úspěchy dosažené

[62] http://ec.europa.eu/commission_barroso/piebalgs/index_en.htm- 26.4.2009.

[63] Youngs, Richard: *Europe´s External Energy Policy: Between Geopolitics and the Maket*, November 2007, p. 1.

v energetické politice zaměřené na zefektivnění a zmodernizování vnitřních průmyslů, jež opravdu energetickou spotřebu lehce redukovaly, evropská poptávka po energii od 80. let stále roste, a to o jedna až dvě procenta každým rokem.[64] I když se průmyslovou výrobní spotřebu podařilo díky zefektivňujícím opatření redukovat, právě zvýšená poptávka domácností a spotřebního průmyslu po elektřině, ropě a zemním plynu způsobila onen nárůst.

Investice do modernizace byla především zaměřena na to, aby se diverzifikoval evropský energetický mix a aby se podstatně zmenšila závislost na ropě. Tomu se také podařilo dostát a podle Komise intenzita využívání tohoto sektoru mezi léty 1985- 1998 klesla o celých 23%.[65] V roce 2007 energetický mix EU vypadal následovně: uhlí tvořilo 30%, zemní plyn 21%, nukleární energie 17%, hydro energie 15%, ropa 7%, větrná energie 7%, biomasa 1% a ostatní druhy energie 2%.[66] V porovnání s rokem 1995 klesl podíl uhlí, ropy a nukleární energie. Výrazně naopak stoupl podíl zemního plynu a větrné energie, která neměla na energetickém mixu v 1995 vůbec žádný podíl.[67]

2.2. Strategická partnerství, dialogy, klíčové události, důležité projekty a rizika

Evropská unie si stanovila za klíčové faktory pro budoucnost energetické bezpečnosti zpevnění energetického partnerství a prohloubení politických dialogů. Spolupráce se zahraničními dodavately měla vycházet z jednotného evropského postupu založeného na sjednoceném vnitřním trhu. Vzájemně prospěšné energetické dialogy měly vyústit ve stavbu nových zařízení, vedoucích suroviny z různých zemí disponujících energetickými zásobami. Evropa tím sledovala lepší dosažitelnost zdrojů a pojištění si dodávek od více exportérů. Když se uvažuje o strategické a bezpečnostní dimenzi energetických vztahů, musíme mít na paměti, že jakákoli definice energetické bezpečnosti by měla rozlišovat mezi geopolitickou a geologickou hrozbou dosažitelnosti surovin. Většina analytiků energetických záležitostí souhlasí s tím, že zásoby rezerv jsou schopné pokrýt globální poptávku. Ale právě těžba a

[64] European Commission, Directorate-general for Energy and Transport:
Green paper: Towards a European strategy for the security of energy supply, Luxembourg 2001, p. 15.

[65] Ibid.

[66] http://www.ewea.org/fileadmin/ewea_documents/documents/statistics/energy_mix.pdf- 17.5.2009.

[67] Ibid.

transport těchto zdrojů jsou aspekty, které mohou být předmětem pro finanční a politické spory.[68]

Je všeobecně známo, že éra levných fosilních paliv je u konce. I přes dlouhodobá vyjednávání různých strategických partnerství s dodavatelskými zeměmi nedosahuje evropská energetická bezpečnost dokonalého rámce. Zásoby paliv jsou koncentrovány jen v určitých regionech, z nichž mnohé patří do pro Evropu politicky problematických zemí, jako je například Irán a Rusko. Kombinace omezeného množství a „nevýhodných geografických koncentrací surovin" může způsobit mezinárodní tenze a mnohdy i konflikt, což pak přímo vede k ohrožení bezpečnosti dodávek.[69] Jaké okolnosti tedy ovlivnily evropskou energetickou bezpečnost nejvíce?

Pokračující boje, neutichající etnické tenze v Iráku a diplomatické konfrontace ohledně íránského programu jaderného vývoje zesílily obavy o stabilitu dodávek z Perského zálivu.[70] Napjaté vztahy USA s Íránem nedovolují Evropě prohlubovat energetické partnerství s touto zemí. Dále Gruzínská krize v roce 2008 zapříčinila, že se Unii zhoršily energetické vztahy s Ruskem, jež ale ani před tímto střetem nebyly pochopitelně bezproblémově fungující, kvůli opakovanému přerušování dodávek, jež pramenenily ze sporů o energii mezi Ruskem a Ukrajinou. Politická roztržka ohledně Oranžové revoluce, budoucího proevropského směřování Ukrajiny i ohledně jejího zdráhání se platit za plyn plnou cenu měla negativní vliv na evropskou energetickou bezpečnost.[71] Ukrajinu je důležité zmiňovat v kontextu evropské společné energetické politiky, jelikož její zodpovědnost za tranzit představuje klíčový faktor pro pokrytí energetických potřeb v EU.[72] Když vezmeme v potaz

[68] Bahgat, Gawdat: *Europe's energy security: challenges and opportunities*, International affairs 82/5, Blackwell Publishing, 2006, p. 965.

[69] Gallo Frederico, Woods Andrew, Hope Chris, Worthington Bryony, Coutts Adam: *Options for a new Britain-Energy, Climate Change and the Environment*, Palgrave macmilan, 2009, p. 215.

[70] Bahgat Gawdat: *Europe's energy security: challenges and opportunities*, International affairs 82/5, Blackwell Publishing.

[71] Tj. cenu jakou mělo Rusko nastavenou pro EU.

[72] Velké množství zemního plynu směřuje do Evropy přes ukrajinské plynovody, které ale nejsou v uspokojivém stavu. Plynárenský podnik Gazprom proto avizoval, že má v plánu investovat do opravy a zajistit tak, aby plyn v pořádku dorazil k evropským odběratelům. Otázkou však je, do jaké míry chce jenom získat podíly na ukrajinských plynovodech.

fakt, že jejími plynovody prochází 90% ruského plynu,[73] je pochopitelné, že Evropa chce investovat do její místy zastaralé infrastruktury a také podporovat diverzifikaci jejích energetických zdrojů, aby se EU její opakovaná plynová válka s Ruskem dotýkala co možná nejméně.[74]

V posledních pár letech se zvýšila obava o ruskou spolehlivost a o Rusko jako hlavního dodavatele zdrojů energie pro Evropu jak kvůli jeho roztržkám s tranzitními zeměmi, tak kvůli jeho neflexibilní energetické struktuře, rozpínavosti a přílišnému státnímu ovládání energetických sektorů.[75] EU tak začala vyvíjet zvýšené úsilí o zkonsolidování energetických partnerství s hlavními produkujícími regiony okolo Kaspického moře a na Středním a Blízkém východě.[76] Tyto asijské země oplývající přírodními zdroji, se kterými chce Evropa spolupracovat, jsou ale stále v ekonomicko-energetické závislosti na Rusku, jež se pyšní svými prostředky a faktem, že je energetickým hegemonem, největším světovým vývozcem zemního plynu a druhým největším vývozcem ropy. Do velké míry stále ovlivňuje bývalé země SSSR jako je Turkmenistán, Uzbekistán či Ázerbajdžán.

Ruskou politiku na Kavkaze určují primárně surovinové zájmy. Chce se angažovat v těžbě a transportu nerostného bohatství. Například po zprovoznění ázerbájdžánského ropovodu BTC[77] projevilo velký zájem na podílech při využívání jeho transportu.[78] Tento ropovod v podstatě kopíruje přesně trasu plynovodu Baku-Tbilisi-Erzurum, jež má být prodloužen do EU jako projekt Nabucco.[79] Evropa si od tohoto projektu slibuje snížení

[73] Kuchyňková Petra: *Rusko jako geopolitický aktér v postsovětském prostoru*, Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2006, str. 134.

[74] Například záměr Ukrajiny uvést do provozu ropovod z Oděsy do Brody, čímž by začlenila kaspickou ropu do své infrastruktury, je Evropou velmi vítán.- Kuchyňková Petra: *Rusko jako geopolitický aktér v postsovětském prostoru.*

[75] Bahgat Gawdat: *Europe's energy security: challenges and opportunities*, International affairs 82/5, Blackwell Publishing.

[76] Ibid.

[77] Zkratka pro Baku-Tbilisi-Ceyhan: ropovod vedoucí z Azerbajdžánu přes Gruzii až do Turecka.

[78] Kuchyňková Petra: *Rusko jako geopolitický aktér v postsovětském prostoru*, str. 75.

[79] Nabucco je projekt za 3 miliardy dolarů, jež má být realizován firmami OMV, MOL, RWE, Bulgargaz, Transgaz a Botas. Byl schválen v roce 2006 a má být dokončen v roce 2014 - http://www.euractiv.cz/energetika/clanek/nabucco-musi-ustat-dalsi-ranu-005820- 1.4.2009
- Na realizaci tohoto projektu se uvolnilo v současnosti dalších 200 milionů eur, což bylo schváleno lídry EU na jarní Evropské radě, konané pod českým vedením.- http://www.eu2009.cz/cz/news-and-documents/news/ceske-predsednictvi-v-polocase-14891/- 1.4.2009.

závislosti na dodávkách z Ruska, jelikož hlavním dodavatem má být Azerbajdžán a země Blízkého východu. Jeho trasa povede přes Turecko, Bulharsko, Rumunsko a Maďarsko. Na Nabucco je pohlíženo jako na konkurenta ruského projektu South stream, jež má vést ruský plyn do EU přes Černé moře, Bulharsko a dále pak do Rakouska a Itálie, a vyhýbá Turecku. Je otázkou, do jaké míry budou pravdivá slova Dmitrije Medvěděva z počátku roku 2008, že tyto dva plynovody na sebe nebudou mít negativní vliv a nebudou představovat konflikty zájmů. Když vezmeme v potaz, že některé z evropských firem investujících do Nabucca se zavázaly i ke spolupráci na plynovodu South stream.[80]

Expandující ruská přítomnost v tomto regionu se projevila i v roce 2006, kdy Gazprom odkoupil plynovod mezi Arménií a Iránem. Podle odborníků to byl další pokus o to, aby si Gazprom uchránil evropský trh pro sebe, zbavil se nechtěných konkurentů[81] a mohl pokračovat v udržování své exkluzivní hegemonie, jež velmi výrazně ovlivňuje evropskou energetickou bezpečnost. Jedním z dalších úspěchů této společnosti je projekt Blue Stream, vedoucí ruský zemní plyn přes Černé moře do Turecka, postavený ve spolupráci s italskou ropnou společností Eni. Je plánováno, že tento plynovod má být prodloužen do Evropy pod názvem Blue Stream II.

Z předcházejících odstavců je tedy patrné, že Rusko by rádo aplikovalo své zájmy na mnoho projektů. Není vyloučeno, že si nebude chtít koupit podíly i v plynovodech, které do jeho sféry působnosti zatím nepatří. Jak se může tedy EU bránit, aby budoucnost všech zásobujících plynovodů neskončila v ruských rukách? Komise v rámci liberalizace prosazovala, že by společnosti ze zemí mimo EU mohly za předpokladu, že oddělí distribuci od produkce energie, nakupovat podíly evropských energetických společností. Tato klauzule byla do jisté míry právě zaměřená proti Gazpromu, který vlastnictví těchto dvou aspektů oddělené neměl a nemohl být tak oprávněn ke koupi podílů v evropských přenosových sítích. Tento návrh však nepotěšil ani Rusko ani některé členské země, především Rakousko a Německo. Ty měly své dohody v této oblasti a považovaly tento krok za narušení vztahů se svým důležitým energetickým partnerem.[82] Navíc vlády Německa, Francie a Itálie, mající dlouhodobé smlouvy s Gazpromem, se bránily jednotnému postupu v budování již

[80] EurActiv: *Nabucco musí ustát další ránu*- 1.4.2009
http://www.euractiv.cz/energetika/clanek/nabucco-musi-ustat-dalsi-ranu-005820.

[81] The Times: *Gazprom pipeline deal points to alliance with Iran*, November 8th, 2006.

[82] EurActiv: *Komise:ochrana před Gazpromem bude nutná*- 21.4.2008
http://www.euractiv.cz/energetika/clanek/komise-ochrana-pred-gazpromem-bude-nutna .

zmiňovaného na Rusku nezávislého Nabucca. Podle jejich stanovisek je zřejmé, že o nutnosti plynovodu, široce podporovaného EU, nejsou zcela přesvědčeni. Zmiňovaný návrh Komise, který od zahraničních energetických investorů či kupců vyžaduje, aby následovali stejná pravidla, jaká platí pro EU, tedy oddělení distribuce od produkce, může být překážkou pro evropskou energetickou bezpečnost.[83] Avšak monopolní podstata ruské energetické společnosti nemůže být principiálně akceptována.

Nejednoznačnosti EU do jisté míry využívá pro Nabucco klíčový Ázerbajdžán, jenž se nezdráhá možnostem komerčně atraktivnějších nabídek, které budou konkrétnější a jednoznačnější, než jaké předkládá EU.[84] Příležitosti se chápe Írán, jenž by byl ochoten investovat 1,7 miliard dolarů, a Rusko, jež je připraveno zahrnout ázerbajdžánský plyn do svého kolosálního Gazpromu. [85] Podle názorů A. Jacksona z Caucasian Review of International affairs můžeme usuzovat, že zemím obchodujícím s EU mnohdy dochází trpělivost a začínají aktivně vyhledávat jiné kupce,[86] jako to vidíme na příkladu Ázerbajdžánu. Anebo se rozhodnou pro obchod jen s konkrétními členskými zeměmi.

Tyto skutečnosti jsou jen dalšími potvrzeními nedostatků vnější energetické politiky EU, které spočívají v tom, že zájmy jednotlivých členských zemí udávají směr, který nepreferuje zohlednění společných zájmů EU. Bilaterální dohody zůstávají upřednostňovány jako optimálnější prostředky pro zabezpečení složitě vyjednané rusko-evropské reciprocity.[87] Komisí kritizovaná neochota zemí manipulovat s dlouhodobými bilaterálními dohodami členského státu s nečlenským představuje překážku ve vytváření jednotného postupu. Nicméně někteří politici jako například europoslanec Paul Rubig z EPP-ED nepovažují tuto věc za problém a tvrdí, že jednotlivé bilaterální dohody členských států s Ruskem jsou v zájmu všech.[88] Komise není proti dvoustranným dohodám, právě naopak. Podporuje externí smlouvy, ale problém tkví v tom, že požaduje, aby se členské státy EU přičleněnily do jejich

[83] EurAktiv: *IEA vyzývá Unii k úplné liberalizaci trhů s energiemi*-5.9.2008.
http://www.euractiv.cz/energetika/clanek/iea-vyzyva-unii-k-uplne-liberalizaci-trhu-s-energiemi.

[84] EurActiv:*Nabucco musí ustát další ránu*- 1.4.2009
http://www.euractiv.cz/energetika/clanek/nabucco-musi-ustat-dalsi-ranu-005820.

[85] EurActiv:*Nabucco musí ustát další ránu*- 1.4.2009
http://www.euractiv.cz/energetika/clanek/nabucco-musi-ustat-dalsi-ranu-005820.

[86] Ibid.

[87] Youngs Richard: *Europes External Energy Policy: Between Geopolitics* and the Market, 2007.

[88] EurActiv: *Komise:ochrana před Gazpromem bude nutná*- 21.4.2008
http://www.euractiv.cz/energetika/clanek/komise-ochrana-pred-gazpromem-bude-nutna.

„bilaterálního klubu“. Což by mělo za následek, že by původní dvě strany musely zpřístupnit mnoho cenných dat a musely by přistoupit k veškerému sdílení informací.[89] Mnoho členských států pokračuje v praktikách chápání energetické bezpečnosti jako záležitosti, za níž je odpovědný stát, a to jak na území EU tak mimo ní. Evropské vlády usilují o to, aby mohly právě ony udávat směr a dávat pokyny zemím, jež produkují energii, a to vše v zájmu zvýšení kapacity produkce a následné zvýšení evropské energetické bezpečnosti. Soudě podle Youngsova textu se zdá, že vlády tyto postupy vyhledávají mnohem intenzivněji než samotné vykonávání praxe jejich „důvěry v mechanismy trhu.“[90]

EU je výrazně ovlivňována politickou a ekonomickou situací v zemích dodávajících a transportujících suroviny na evropský trh. Riziko závislosti Evropy pouze na jednom dodavateli je tedy výrazné. Zvláště když je rozdíl mezi zvyšující se spotřebou a snižující se bezpečností dovozu tak velký. V reakci na evropskou rostoucí spotřebu energie se Gazprom a Německo rozhodly vystavět plynovod, jenž se bude vyhýbat Ukrajině a jenž povede přes Baltské moře a jehož konečný výstup bude v Greifswaldu v Německu. Budování tohoto projektu vzneslo mnoho debat, jelikož povede na dně Baltského moře a bude se výhýbat Baltským státům a Polsku. Podle Maxima Verhagena, ministra zahraničí Nizozemí, bude tento projekt sloužit širším evropským zájmům.[91] To, že se plynovod Nordstream stejně tak jako druhá linie plynovodu Družba, který vede přes Bělorusko a Polsko, obcházejí problematickou Ukrajinu, však nic nemění na tom, že oba spadají pod plynovou politiku Gazpromu, jež mnohokrát proslula tím, že se pokouší používat plyn jako politickou zbraň.[92] Jak řeší tuto výzvu Komise? Situace vztahu EU k Rusku jako zásadnímu energetickému partnerovi nejasná. Náměstkyně Centra pro Evropskou reformu Katinka Barysch vysvětluje, že vyjednávání EU s Ruskem se zakládá na tom, že Evropa požaduje od evropských společností, aby investovaly do ruského energetického sektoru, aby se zefektivnila těžba. Paradoxně při tom omezuje Rusko, které by kupovalo nové potrubí v Evropě. Také nutí Rusko, aby budovalo nové rafinerie, aniž by jim dala jasné stanovisko, jak moc plynu plánuje v budoucnu zakoupit.[93]

---

[89] Youngs Richard: *Europes External Energy Policy: Between Geopolitics* and the Market, 2007.

[90] Ibid.

[91] Nordstream official webpage: http://www.nord-stream.com/en/- 19.4.2009.

[92] Bahgat, Gawdat: *Europe's energy security: challenges and opportunities*.

[93] Centre for European reform- CER: *Pipelines, politics and power, The future of EU Russia energy relations:* edited by Katinka Barysch, London 2008, p. 1-33.

Podle Bahgata jsou dialogy nejen mezi EU a Ruskem založeny na jednoduchém kalkulu v obchodování a výměně- evropské investice za ruskou plyn a ropu. Studie Mezinárodní energetické agentury uvádí, že v letech 2001-2030 bude ruský ropný průmysl vyžadovat investice dosahující 328 miliard dolarů. Sektor zemního plynu by potřeboval investici ve výši 330 miliard dolarů.[94] Evropa je připravena svojí pomocí finančně zajišťovat ruský energetický průmysl. Poskytnutím úvěrů chce snáze budovat interkonexe, které EU mohou v konečném důsledku zajistit dosáhnutí ruského závazku ke spolehlivému dodávání.

2.3. Diverzifikací energetických partnerů k dosažení bezpečnosti

Podle výkonného ředitele Mezinárodní energetické agentury N.Tanaky jsou vztahy s dodavatelskými zeměmi, co se týče energetické politiky pravděpodobně jejím „nejslabším článkem." Evropa by tak měla při komunikaci s exportujícími zeměmi postupovat komplexněji a intenzivněji a měla zohledňovat širší zájmy.[95] Aby se EU dostala k viditelnějšímu pokroku v dlouhodobých politických dialozích, bylo klíčové se soustředit na zatraktivnění podmínek pro zahraniční partnery. Avšak nejenom takový postup byl dostačující. EU bylo neustále zdůrazňováno, že musí jít cestou diverzifikování těchto partnerů, pokud to se společnou energetickou bezpečností myslí vážně. Operování s vnějšími vztahy EU se však muselo ohlížet na vnitřní záležitosti EU.

Komise vysvětlovala, že energetické dialogy se zahraničím budou efektivnější a funkčnější pouze za předpokladu, že Unie zajistí společnou vnitřní energetickou politiku vycházející ze společného energetického trhu. EU se tak měla nejprve soustředit na dotvoření vnitřní politiky, než aby uspěchaně sjednocovala přístupy k hlavním energetickým partnerům nebo aby rozrůzňovala jednostranně orientovanou zaběhnutou vazbu či jí úplně obcházela. V tomto případě máme na mysli například vztah EU-Gazprom.[96] Když totiž uvážíme, že tento ruský gigant produkuje polovinu zemního plynu spotřebovávaného v EU,[97] je jasné, že Evropa politický integrovaný dialog s Ruskem potřebuje.

---

[94] Bahgat, Gawdat: *Europe's energy security: challenges and opportunities*, p. 969.

[95] A to jak členských zemí EU, tak exportujících mimoevropských zemí, se kterým vyjednávala.

[96] Tato myšlenka se vyjádřena rakouským poslancem Evropského parlamentu Rubigem- EurActiv: *Komise:ochrana před Gazpromem bude nutná*- 21.4.2008 http://www.euractiv.cz/energetika/clanek/komise-ochrana-pred-gazpromem-bude-nutna.

[97] The Times: *Gazprom pipeline deal points to alliance with Iran*, November 8th, 2006.

Externí vztahy a domácí vývoj se svojí dimenzí, kterou představují pro energetickou bezpečnost, tedy protínají. Integrovaný vnitřní trh a externí energetické vazby s produkujícími zeměmi tvoří paralelu. Mnohdy se však střetům a tenzím mezi nimi nedá zcela vyhnout. Otázkou však zůstává, čeho chce EU diverzifikací energetických partnerů dosáhnout? Svými promyšlenými postupy a politikou vzájemně prospěšného energetického partnerství chce především snížit svoji závislost na nespolehlivých dovozcích a zjednat vazby nové. Přičemž jedná tak, aby si co nejvíce zavázala exportní země k dodávkám surovin na evropské trhy- aby si s nimi vypěstovala vzájemný vztah a aby si do jisté míry zajistila jejich odhodlání k tomtuto obchodu.[98] Jakými směry se tedy Evropa obrací v hledání východisek pro energetickou bezpečnost?

Od rozpadu sovětského bloku se začal rychle projevovat vzrůstající zájem na tom, aby se prodloužily ruské exportní systémy směrem k západní Evropě, kam v období SSSR nesahaly. Soustředění se na ropovod Adria a plynovody Družba, Jamal a plánovaný Nord stream podtrhuje tuto novou orientaci. Nicméně ruská kapacita plynovodů se nezvětšovala tak ideálně a rychle, jak rostla ruská produkce[99] a tranzitní země navíc čím dál tím více projevovaly nespolehlivost. EU se tak měla na pozoru a nepřestávala pokračovat v diverzifikaci svých energetických partnerů k tomu, aby dosáhla energetické bezpečnosti.

Členské země zvažovaly například Írán jako alternativního dodavatele ke Gazpromu. Energetický dialog se promítnul do stavby plynovodu Nabucco. Jeho účelem má být přivádění plynu z kaspického regionu do západní Evropy. Projekt byl původně navržen tak, že bude vést íránský plyn, avšak pozornost se soustředila na Azerbájdžán po tom, co se Írán dostal do konfliktu s agenturou pro atomovou energii[100] pro svůj nukleární program. Rostoucí zájem o energetické zdroje regionů ve Střední Asii a Kaspické oblasti byly reflektovány úzkou spoluprácí s Ázerbajdžánem, Turkmenistánem a Kazachstánem. S těmito zeměmi vstoupil do programu INOGATE,[101] který funguje na stejné bázi jako rusko-evropský dialog. Má za cíl propagovat evropské investování v těchto oblastech, na oplátku za jejich spolupráci v dodávání energie. Dohoda zřizuje právní systém navrhnutý k tomu, aby se racionalizoval a zjednodušoval vývoj mezistátního ropného a plynového transportu a aby se přilákali investoři k financování konstrukcí takových operací.

[98] Youngs, Richard: *Europes External Energy Policy: Between Geopolitics* and the Market, 2007.

[99] Bahgat, Gawdat: *Europe's energy security: challenges and opportunities*, p. 969.

[100] Zkratka AEA.

[101] Anglická zkratka pro Interstate Oil and Gas Transport to Europe.

Avšak evropské nadšení pro rozšiřování spolupráce s těmito státy čelí mnohým překážkám. Nedostatek konsensu mezi zeměmi v tomto regionu o tom, jak rozdělit Kaspické moře, znamenalo ztrátu evropské důvěry. Státy se dohadovaly, komu a za jakých podmínek má připadnout jaká část. Též se objevovaly nesrovnalosti ohledně nalezení nejefektivnějších cest pro plynovody.[102]

Dalším směrem, kterým se Evropa obracela ve svém hledání partnerů, je Střední Východ a země okolo Středozemního moře, jež byly úzce spojené s evropskými energetickými trhy již dříve. Už v roce 1995 stanovila EU Barcelonskou deklarací pro tuto oblast tři hlavní cíle, které měly implikovat hlubší spolupráci a snadnější koordinaci vládních politik. Byly jimi snahy o vytvoření společné oblasti míru, stability a sdílené prosperity skrze ekonomické a finanční vazby. Podle Youngse se nicméně v realitě podporování míru, demokracie a lidských práv v zemích, kde EU praktikovala svoji politiku sousedství, nedělo ve spojitosti s energetickou politikou.[103] Velmi markantní se ale stala spolupráce na vývoji lidských zdrojů, jež byla založena na výměně pracovních sil a technologických znalostí.[104] Evropa si tak chtěla pojistit tuto oblast pro své budoucí bezpečnostní zájmy. EU později projevila snahu institucionalizovat propojení vztahů se státy Středozemního pobřeží, s oblastmi Perského zálivu a se zeměmi ze sdružení OPEC. Energetické partnerství mezi EU a 13 státy severní Afriky[105] a východního pobřeží Středozemního moře bylo výchozím předmětem pro akční plán, jenž měl rozvinout pásmo volného obchodu a otevřených trhů s energetikou k roku 2010.[106]

Závěrem této kapitoly můžeme odpovědět na otázku, jaké aspekty byly důležité pro energetickou bezpečnost. Při zabezpečování energetických dodávek se zohledňovalo především zvětšení nezávislosti a snížení importu. Tomu se však nepodařilo zatím dostát a s ohledem na to, že závislost na dovozu bude narůstat z 47% v roce 2000 na 67% v roce 2030,[107] se import už asi nikdy nesníží. Jak si tedy Evropa může počínat? Dosahování energetické bezpečnosti EU je založeno na snaze o zabezpečení podobných zájmů

[102] Bahgat, Gawdat: *Europe's energy security: challenges and opportunities*, p. 971.

[103] Youngs, Richard: *Europes External Energy Policy: Between Geopolitics* and the Market, 2007.

[104] Ibid.

[105] Především Alžírsko a Libye, podstatní producenti ropy a zemního plynu, ztělesňují přední energetické partnery.

[106] Bahgat, Gawdat*: Europe's energy security: challenges and opportunities*.

[107] European Commission- Directorate-General for Energy and Transport:
European Energy and transport- Scenarios on key drivers.

s exportujícími zeměmi a eliminování protichůdných tendencí. Členské státy EU předpokládají, že se tím vytvoří stabilní klima pro energetické investování a následné zvýšení bezpečnosti dodávek. Exportující země očekávají od tohoto partnerství zajištění privilegované cesty k evropským investicím a k technické asistenci. Evropa zvyšuje spolupráci se zeměmi Středozemního regionu ale i Perského zálivu, které se neorientují až do takové míry na evropské trhy jako státy okolo středozemního moře.[108] Z jakého důvodu tomu tak činí? Zajištění dostatečné produkční kapacity v co nejvíce zemích může totiž výrazně ochránit globální trhy před přechodným náhlým přerušením dovozu energie a před nestabilitou cen, což má přímý vliv i na EU. Tento ze široka pojatý evropský přístup k posílení energetických dialogů s hlavními produkujícími zeměmi a její zavázání se ke spolupráci s tolika odlišnými regiony bude vyžadovat intenzivnější sjednocení postupu a stanovisek Evropy, když má dostát svým závazkům k finanční pomoci při budování lepší infrastruktury v exportujících zemích. Je čím dál tím patrnější, že „evropská energetická politika se stává otázkou zahraniční politiky.“[109] Výzvy týkající se politických dialogů ohledně dosažení energetické bezpečnosti musí tedy být jednou z hlavních priorit společné energetiky EU.[110]

3. kapitola: Energetické výzvy pro EU

3.1. Komplexnost energetické politiky a cesta k dosažení integrace

Za posledních 200 let Evropa zažila bezprecedentní vzestup životní úrovně. To bylo mimo technologických inovací umožněno dostupnými levnými fosilními palivy.[111]
V posledních dvaceti letech však Evropa přestává disponovat tolika možnostmi, což implikuje rozsáhlé politické změny v principech vnímání energetického problému. Energetická soběstačnost se stala nemožnou a realita je taková, že se EU nachází v situaci, kdy je z velké části závislá na externích zdrojích. Komise se snaží změnit systém tím, že přehodnocuje dosavadní energetický mix a hledá cesty, jak redukovat systém spoléhání na vnější energetické dodávky a jak diverzifikovat strategická partnerství. Přes všechny opatření však

[108] Bahgat, Gawdat*: Europe's energy security: challenges and opportunities*.

[109] Lucas, Nigel: *Energy and the European Communities*, p. 8.

[110] European Commission- Directorate-General for Energy and Transport:
European Energy and transport- Scenarios on key drivers, p. 161.

[111] Gallo Frederico, Woods Andrew, Hope Chris, Worthington Bryony, Coutts Adam:
Options for a new Britain- Energy, Climate Change and the Environment, Palgrave Macmillan, 2009.

EU spotřebovává mnohem více energie, než vyprodukuje. Množství přírodních zdrojů se zmenšuje a nejen výběr energetických obchodních partnerů mimo Evropu, ale i současné dostupné technologie EU jsou limitovány.[112] Zvláště v oblasti technologického vývoje prostředků pro zpracovávání obnovitelných zdrojů energie má EU stále ještě prostor pro zlepšení. Avšak jak sladit postupy EU při dlouhodobém implementování nadnárodní politiky favorizující obnovitelné zdroje energie, když překážky spočívají jak v technologických rozdílech mezi členskými státy, tak v odlišném vnímání perspektiv a priorit?[113] Jedním z velkých problémů je též ekonomická efektivnost orientování energetické politiky na obnovitelné zdroje.

Podle McGowana byl model pro vytváření energetické politiky tradičně stavěn na tématu energetické bezpečnosti. Tento postup je však se vzrůstající intenzitou podněcován záležitostmi se zajištěním soutěže, s liberalizovaním energetických sektorů a s mezinárodními obligacemi týkající se životního prostředí.[114] Energetické možnosti jednotného vystupování EU jsou ohraničené. Odlišné „startovní pozice" energetických politik členských států, odlišné preference jednotlivých sektorů, různé geografické podmínky, různě rozjednané bilaterální smlouvy. To vše dělá z energetické politiky velmi komplexní rámec pro sjednocení. Výhody takového kroku však podle Komise byly značné. Integrací energetických trhů by se přispělo k bezpečnosti dodávek.[115] Tímto působivým argumentem se lehce utváří vize pro vlády členských států, aby více harmonizovaly energetické politiky a přispěly tak k všeobecné ochraně energetických zájmů EU. Nicméně toho může být dosaženo pouze za předpokladu, že evropský trh bude doopravdy integrovaný. Nestačí ho totiž jen formálně otevřít a řídit se existujícími direktivy. Jakým směrem se tedy evropská politika měla ubírat, aby se zrychlilo dokončení vnitřního energetického trhu. A jaké důsledky by z toho vyplývaly?

K tomu, aby se Evropě poskytl rámec pro plně otevřené trhy, je nutná například větší separace výrobců energetiky a manažerů transportních sítí. Tuto myšlenku jsme již zmiňovali v druhé kapitole v souvislosti s externími vzahy EU. Nyní však rozvedeme tuto otázku z hlediska vnitřní situace. Poslanci Evropského parlamentu neustále apelovali na „úplné

[112] European Commission:
Green paper: Towards a European strategy for security of energy supply, Luxembourg, 2001, p. 15.

[113] Reiche, Danyel: *Renewable energies in the EU Member States in comparison,* p. 22.

[114] McGowan, Francis: *Reconciling EU Energy and Environment Policy*, p. 1.

[115] European Commission:
Green paper: Towards a European strategy for security of energy supply, Luxembourg, 2001.

vlastnické oddělení distribuce elektrické energie a její výroby.“ [116] Pro otázku trhů se zemním plynem připouštěl Parlament i jiné cesty. Naopak Komise i Mezinárodní agentura pro energii navrhovaly liberalizaci energetických trhů pouze pomocí úplné separace těchto dvou subjektů bez rozlišení, o jaký sektor se jedná. Avšak některé země, především Francie a Německo, chtěly, aby Komise ustoupila od tohoto požadavku. Upřednostňovaly by situaci, kdy by problematika distribuce spadala zčásti do rozhodovacích pravomocí společností operujících již s energetickou výrobou. Další možností pro evropskou energetiku bylo, že by dozor převzal nezávislý systémový operátor. Ten by měl kontrolu nad distribučními sítěmi, což by pro firmy znamenalo, že by nemusely prodávat tak velkou část svých aktiv.[117] Do výsledného rozhodnutí se nakonec podařilo vměstnat všechny tři cesty a předběžná dohoda zní tak, že si členské státy mohou vybrat, jakou z výše uvedených možností se budou řídit.[118] Tyto kroky zohledňují především liberalizaci, ale sekundárně se jimi přispívá též ke zvýšení flexibility společností a snížení dopadů možné krize.

Integrovaný trh měl mít další aspekt- transparentnost a ochranu spotřebitele před vysokými cenami. To mělo být zajištěno nediskriminováním přístupů nových distributorů k dosavadním sítím, bezproblémovým fungování transportu a především minimálními poplatky za mezistátní obchod. Mezinárodní agentura pro energii EU opakovaně doporučovala, aby se ulehčily podmínky pro obchodování s obnovitelnými energiemi mezi členskými státy tak, aby se dosáhlo 20% podílu obnovitelných energií v energetickém mixu.[119] I Komise vydáním Zelené knihy s titulem Evropská strategie pro udržitelnou, konkurenceschopnou a bezpečnou energii v roce 2006 vyjádřila, že podporuje solidaritu mezi členskými státy.[120] Chce, aby se tento požadavek odrazil i ve snaze EU dosáhnout strukturální změny ve prospěch nových druhů energie.

Podle Evropské Rady je také nutné jasnější formulování závazků veřejných služeb a také zavedení nezávislých národních regulátorů.[121] Liberalizováním trhů EU sleduje větší

[116] EurAktiv: *Liberalizace energetiky má zelenou*-25.3.2009
http://www.euractiv.cz/energetika/clanek/liberalizace-energetiky-ma-zelenou-005785.

[117] To by bylo nevyhnutelné v případě oddělení a prodání.

[118] EurAktiv: *Liberalizace energetiky má zelenou*-25.3.2009
http://www.euractiv.cz/energetika/clanek/liberalizace-energetiky-ma-zelenou-005785.

[119] EurAktiv: *IEA vyzývá Unii k úplné liberalizaci trhů s energiemi*
http://www.euractiv.cz/energetika/clanek/iea-vyzyva-unii-k-uplne-liberalizaci-trhu-s-energiemi.

[120] Bahgat, Gawdat*: Europe´s energy security*, p. 962.

[121] European Commission: *Green paper: Towards a European strategy for security of energy supply*, p. 62.

diverzifikaci výrobců, a upřednostnění těch, kteří budou sledovat šetrnější využívání energie pro průmyslovou produkci.[122] V roce 2000 prezentovala Komise Akční plán k zlepšení energetické efektivnosti v EU, v němž zdůraznila potřebu pro obnovené odhodlání propagovat toto téma aktivněji. Do tohoto plánu se promítl Kjótský protokol, jenž EU zavazoval k zodpovědnosti ve snižování CO_2 emisí.[123] Větší energetická efektivita měla vést k patrným zlepšením klimatických změn, k udržitelnější energetické politice a k vylepšení bezpečnosti dodávek.[124] I když disponuje poměrně značným potenciálem, lze podle Komise pozorovat, že EU má určité rezervy ve zlepšování efektivity. K efektivnějšímu procesu využívání energie je však zapotřebí právě velkých investic do přelomových technologií, které mohou radikálně ovlivnit ono umírňování se ve spotřebě zdrojů.

Plnému využití tohoto předpokladu však brání bariéry na trhu, jež zabraňují dostačujícímu rozšíření technologie a tedy efektivního využívání energie. Kdyby došlo k naplnění tohoto potenciálu, EU by mohla podle Komise ušetřit ekvivalentně tolik, co je spotřeba Rakouska, Belgie, Dánska, Finska, Řecka a Nizozemí dohromady.[125] Zlepšení efektivity, a tedy i společné energetické politiky a bezpečnosti překáží bariéry pro investice. Jimi jsou ceny za obnovitelnou energii, nedostatek informovanosti o dostupné technologii, finanční nedostatky a také právní a institucionální překážky. Publikace Evropské komise European Energy and Transport: Scenarios on Key Drivers dává za příklad pokračující chybné praktiky prodávání a účtování energie v jednotkách kWh- kilowatthodinách. Objektivnější způsob vyhodnocování spotřeby by bylo prodávání energie jako služby.[126] Dále mezi technické překážky patří nedostatek harmonizovaných a standardizovaných komponentů, distribuce a infrastruktury. Integrovat energetické trhy by se tak mělo začít nejprve v malém měřítku a avšak s o to větší hloubkou a intenzitou. Poté by se mělo lépe dosahovat potřebné mobility. Plán Komise naznačuje postupy a měřítka k odstranění těchto bariér. Opatření mají vylepšit energetickou efektivnost tak, že ji integrují do dalších neenergetických oblastí EU jako je regionální, transportní, daňová a tarifní politika.

---

[122] Bahgat, Gawdat: *: Europe´s energy security*, p. 963.

[123] Kjótský protokol je protokol k Rámcové úmluvě OSN o klimatických změnách. Byl dojednán v japonském městě Kjóto v roce 1997. Kromě oxidu uhličitého se má redukovat například i methan a oxid dusný.

[124] European Commission- Directorate-General for Energy and Transport:
European Energy and transport- Scenarios on key drivers, p. 78.

[125] Ibid.

[126] Ibid.

Energetická efektivita je klíčový faktor pro schopnost konkurování mnohých průmyslových odvětví, což formuje důležitou část celkového plánu EU pro udržitelný vývoj.[127] Energeticky efektivní vybavení se musí představit malým a středně velkým podnikům, domácnostem a veřejným službám.

Důvodem proč vytvářet společný energetický vnitřní trh je prohloubení soutěže, jež lze považovat za velkou výhodu možné integrace energetických trhů. Dopad zvětšené konkurence evropských obchodních odvětví na ceny byl pro Evropu úspěchem a energie nebyla žádnou výjimkou. Direktivy 96/92/EC a 98/30/EC měly za následek, že se otevřely dvě třetiny trhu s elektřinou a 80% trhu se zemním plynem. Což mělo přirozený vliv na ceny, jež spadly v porovnání s počátkem 90. let průměrně o 15%.[128] Soutěž měla pozitivní vliv i na veřejné služby, jejichž kvalita vzrostla. Díky rozsáhlým změnám na energetických trzích v EU, jež zahrnovaly liberalizaci a environmentální regulace, se náklady na generování elektřiny změnily. Regulace tržní liberalizace byla zaměřena na to, aby se snížily ceny za energii. Starý model regulování skrze veřejné vlastnictví nebyl již odpovídajícím modelem pro modernizující se Evropu s rostoucími energetickými potřebami. Perspektivy evropských nařízení favorizující životní prostředí však na druhou stranu ceny zvyšovaly. Střet zájmů mezi cíly environmentální protekce a otevření trhů byl patrný a tento vývoj vyústil do stavu, kdy environmentální a liberalizační politiky musely být harmonizovány.[129]

Uvolnění trhu s elektřinou představuje do jisté míry příležitost, jak mohou noví aktéři specializující se na nabídku elektřiny šetrné k životnímu prostředí vstoupit na trh.[130] EU však nestanovila žádný konečný termín, kdy musí být dokončena plná liberalizace trhů s elektřinou. Francie, Řecko, Itálie, Lucembursko, Portugalsko zatím pořád ještě nepřistoupily k tomuto důležitému kroku[131], a zdráhají se dokončení liberalizace a 100% otevření tohoto trhu. Nad konečnou dohodou o energetické liberalizaci visí stále otazník.

Další aspekt pro energetický vnitřní trh představoval harmonizovaný právní rámec pro otevření trhů, jenž měl poskytovat dostatečný stupeň konexí mezi členskými státy. Tyto koordinační rámce měly dopad na restrukturalizaci monopolních podniků. Rozdrobené firmy

[127] Ibid.

[128] European Commission: *Green paper: Towards a European strategy for security of energy supply*, p. 58.

[129] Jasinski, McGowan, Ross, Schulz: *Towars a global management of energy problems: Elements and proposals,* p. 7

[130] Reiche, Danyel: *Renewable energies in the EU Member States in Comparison,* p. 17.

[131] Ibid, p. 18.

se však nevyhnuly dalším akvizicím a fúzím, jelikož se jim integrace a centralizace výroby v EU, nabízející volný obchod, zdála efektivnější a výhodnější. Nicméně oddělení produkce energie a její přepravy by měl právě podle Komise být ten správný postup k zajištění podmínek pro opravdovou soutěž a tedy pro budoucí bezpečnost. Jak ji měla EU v plánu zajistit? EU chce podporovat diverzifikaci investování do nových technologií a nových sektorů, aby členským státům pomohla v zajišťování alternativ a aby v případě krize s transportem eliminovala možná rizika. Tím se dostáváme k dalšímu bodu tématu evropské energetické politiky- k přepravě.

Dosažitelnost energie je důležitým determinantem pro dnešní průmyslové investice do výroby a tedy i do budoucích sociálních a regionálních záležitostí.[132] Bezpečná transportní síť s energetickými surovinami, která je důležitá pro hladké fungování operací na vnitřním trhu, musí v případě nebezpečí energetického přerušení zabránit kolapsu. Celková energetická infrastruktura není však tak stabilní, jak by bylo zapotřebí. Její flexibilita a spolehlivost má stále mezery. Například částečná energetická izolace jižní Evropy- Iberského poloostrova a Řecka- představuje překážku, jež by měla být překonána. Nedostatky v infrastruktuře a dosažitelnosti kvalitních dodávek totiž můžou zpomalit integraci národních trhů a omezit tak bezpečnost dodávek. Má se tedy přikročit ke zvýšení jak kapacity už existujících linek tak k zainvestování do nových infrastruktur. Podle Zelené knihy Komise by mezistátní obchodování s elektřinou mělo optimálněji využívat existujících konexí, avšak s důrazem na zohlednění pravidel soutěže. Nicméně i za předpokladu, že se tohoto stavu podaří dosáhnout, nemá Unie ještě vyhráno. Jednou z největších a nejdůležitějších složek ekonomik EU jsou energetické průmysly[133]- ropa, zemní plyn a další složky energetického mixu mají zásadní funkci. Bez nich by fungování ekonomiky EU bylo nemožné. Jakékoli přerušení dodávek může těžce dopadnout na společnost a může vést k sociálním konfliktům. Je zřejmé, že stavebním plánům a požadavkům pro hladké dodání energie by se tedy mělo kvůli vysoké prioritě zajištění energetické bezpečnosti vyhovět. Avšak s konstrukcí nových transportních zařízení v jejich režii mnohdy přicházejí politické a sociální překážky. Lokální správa rezervací a veřejný zájem jsou často v opozici, když se jedná například o výstavbu v Alpách či Pyrenejích.[134] Též byrokratické prodlužování procesu může poškodit realizaci nových plánů. Situace se zemním plynem se v několika ohledech liší. Hlavní risk spočívá

[132] Lucas, Nigel: *Energy and the European Communities,* p. 8.

[133] Ibid.

[134] European Commission: *Green paper: Towards a European strategy for security of energy supply*.

v tranzitních podmínkách a pokračujících nejistotách transportních cest. Jelikož přes polovinu zemního plynu spotřebovaného v Evropě přechází přes některé z mimoevropských hranic, než dosáhne ke konečnému spotřebiteli, je pro EU nutností udržovat uspokojivé vztahy s tranzitními zeměmi, jestliže chce stabilní přístup k energetickým produktům, které potřebuje.[135] V minulých letech se počet nových infrastruktur, jež byly zprovozněny, aby integrovaly síť EU s dodavateli, zvětšil.[136] Což byla nejen reakce na přání EU, která apelovala na zvýšení bezpečnosti, ale také na to, že její spotřeba neustále rostla. S tím, že se nařizovalo pokračování ve výstavbě, přišly jak problémy se spravováním a údržbou, jež vyvstaly po ukončení monopolních vlastnictví a intenzivnějším používáním sítě, tak problémy s budoucí celkovou udržitelností. Situace v dnešní Evropě je taková, že se musí k otázce poptávky na evropské straně vyvinout nová strategie. Jestliže EU totiž nezmění současnou energetickou spotřebu, bude muset čelit stále větší závislosti na importech, a navíc nebude splňovat mezinárodní obligace ke snížení škodlivých látek, k jakým se zavázala v Kyotském protokolu.[137]

Podle Zelené Knihy, která navrhuje Evropské unii strategie k dosažení energetické bezpečnosti, by se zodpovědnější vztah k otázce energetických dodávek mohl zlepšit zčásti tehdy, když se rozšíří do povědomí, že nekontrolovaná spotřeba nás může ohrozit. Nejefektivnější nástroje pro kontrolování poptávky by pak představovaly programy propracovaného zdaňování a efektivnější legislativy. Dále také zajištění, že ceny energie budou reflektovat reálné náklady a že EU bude povzbuzovat šetření. Kromě těchto aspektů však nesmí EU polevit v posilování vztahů se sousedskými zeměmi. Měla by setrvat v pokračujícím dialogu s produkujícími zeměmi, který bude fungovat nejenom jako odpověď na akutní problémy, ale také jako zjednodušující mechanismus, který exportujícímu státu dovolí být zúčastněným spolupracovníkem, který bude mít přehled o hlavních pohybech na evropském trhu. To povede opět podle Zelené knihy Evropské komise k lepší transparentnosti a dosáhne se tak větší stability cen. Iniciativy energetického partnerství by měly být rozšířeny na všechny záležitosti společných zájmů- na ochranu životního prostředí a na promyšlený transfer technologie. Integrace energetické politiky by zjednodušila společné evropské postupy v zajišťování technické asistence produkujícím zemím. Členské státy EU jsou připraveny investovat do transportu a výstavby nových tras a rafinerií. Avšak kdyby se

[135] European Commission: *Green paper: Towards a European strategy for security of energy supply*, p. 25.

[136] Tento trend pokračuje v podobě plánované výstavby plynovodů Blue stream II. a Nord Stream.

[137] European Commission: *Green paper: Towards a European strategy for security of energy supply*, p. 68.

rozhodly ke společnému vystupování v oblasti energetické politiky, mohly by získat silnější a dlouhodobější garance od zemí, do nichž investovaly. Budoucí kooperace by tak měla zahrnovat vypracování přesného právního rámce pro investování do energetických sektorů neevropských zemí a také postupy ve zdaňování.[138]

3.2. Stinné stránky

Vzrůstající poptávka po importovaném plynu potvrzuje, že vyzývání EU k pevnějšímu politickému a „fyzickému" vztahu s Ruskem a severní Afrikou bude čím dál tím více akutní. Zvýšená pozornost je také věnována plynovodům a ropovodům směřujícím do Střední Asie a Středního Východu. Je nevyhnutelné, že ceny tohoto zdroje energie porostou z důvodu ztíženějších podmínek těžení a delších transportních vzdáleností. Proto EU požaduje technologický vývoj, diverzifikaci integraci trhů stejně tak jako zesílení vztahů s externími dodavateli a tranzitními zeměmi, aby se zvětšila bezpečnost dodávek.

Musíme se nicméně zamyslet, jaké problémy by přineslo ono „směřování energetické politiky stejným směrem". Je tento interdisciplinární sektor vůbec možné pojmout bez případných ztrát? Společenská rizika, jež pramení z prudkého zvyšování cen- ropná krize, či z náhlého přerušení dodávek-plynová válka, znamenají opodstatněné přiklonění se ke koordinovanému a tudíž společnému postupu EU v otázce energie. Avšak sociální a regionální dopady umocněné soutěží potřebné pro integrované trhy s energií mohou být citelné. Pro Evropu to bylo vždy uhlí, co představovalo hlavní palivo. V minulosti měly regiony oplývající tímto nerostným bohatstvím ekonomickou „výhodu". Avšak těmto oblastem nyní náleží společný osud- upadající uhelný průmysl z důvodu jeho vyčerpatelnosti a zvyšující se závislost na importovaných palivech znamená palčivý problém a přecházení na efektivnější možnosti.[139] V tomto ohledu se musí tedy zvážit, do jaké míry by zintenzivnění soutěže a zefektivňování výroby způsobily snižování pracovních míst. Nevýhody soutěže můžou být Reicheho takové, že celý proces by mohl vést k cenovým válkám, dumpingu a nezohledňování nařízení pro šetření životního prostředí. Objevovaly se zde také pochybnosti, že distribuční společnosti nebudou garantovat dodávky za rozumných podmínek pro všechny občany. Avšak podle EU by za žádných okolností nemělo dokončení vnitřního trhu potlačit či zrušit potřebu zajistit servis i neprivilegovaný občanům- nezaměstnaným, žijícím v odlehlých

[138] European Commission: *Green paper: Towards a European strategy for security of energy supply*, p. 74.

[139] Lucas, Nigel: *Energy and the European Communities.*

oblastech, postiženým a jinak znevýhodněným lidem. Univerzální právo na připojení k elektřině za přijatelné ceny musí být zabezpečeno. A direktivy obsahující počet pravidel mají ujišťovat, že členské státy budou využívat prostředky potřebné pro dosažení takového stavu. Další obavy představovalo udržení standartu veřejných služeb. Avšak graduální integrace energetických trhů ukázala, že zkompletování vnitřních trhů nepřineslo žádné zhoršení těchto standardů, spíše naopak, kvalita servisu se zlepšila.[140]

Měla by společná energetická politika za následek přílišnou centralizaci? Na tuto otázku je nutné odpovídat z různých perspektiv. Doposud odpovědi či reakce členských států na tento problém nedosáhly počtu a rozsahu výzev. V podstatě totiž zatím spíše adresovaly příznaky, než by se zaměřily na příčiny.[141] Avšak soudě z periodických prohlášení evropských politiků se zdá, že ona centralizace různých politik může být jednou z důležitých podmínek pro úspěch. To však neznamená, že se uplatní dominance konceptu jednoho státu, ale že postupně vykrystalizuje změna systému přijatelná a akceptovatelná všemi členskými státy.

Prodlužování termínů, kdy vejdou v platnost legislativní návrhy, které budou mít přímý dopad na život občanů EU, by se mělo v zájmu zlepšení energetické bezpečnosti urychlit. Mezi tyto návrhy, které byly vyjednány s Europarlamentem a členskými státy, patří především „třetí energetický balíček“, jenž uvádí pravidla pro lepší funkčnost energetických trhů, propojování sítí a jasnější investice do energetiky. Mají mít mj. dopad na zlepšení postavení spotřebitelů.[142] Avšak technické rozdíly jako je například současný stav rozvodné sítě, jsou velmi důležitou překážkou v propojování. Ve Francii nebyly tyto sítě navržené tak, aby odebíraly decentralizovaně produkovanou elektřinu, ale tak, aby distribuovaly tu vyrobenou centrálně.[143] Odkládání změn v systému a odvolávání se na nedostačující technologie je však neopodstatněné, jelikož například větrná energie ukazuje, že rozsáhlé technologické vývoje je možné docílit pouze v jedné dekádě.[144] K dosažení ideálního stavu, kdy bude zajištěna energetická bezpečnost a jasně formulovaná integrovaná energetická politika, bude nesnadná a těžko zvládnutelná cesta.

---

[140] European Commission: *Green paper: Towards a European strategy for security of energy supply*, p. 58.

[141] Gallo Frederico, Woods Andrew, Hope Chris, Worthington Bryony, Coutts Adam: *Options for a new Britain- Energy, Climate Change and the Environment*, Palgrave Macmillan, 2009, p. 213.

[142] http://www.eu2009.cz/cz/news-and-documents/news/ceske-predsednictvi-v-polocase-14891/- 26.4.2009.

[143] Reiche, Danyel: *Renewable energies in the EU Member States in Comparison,* p. 22.

[144] Ibid.

3.3. Co nutí EU k energetické integraci

EU se vždy snažila zvolit nejpřijatelnější cestu, jak se vyhnout hmatatelným rizikům energetické závislosti a nekoordinovaným postupům v utváření integrované energetické politiky. Od první ropné krize evropská ekonomika rostla rychleji než energetická spotřeba[145], avšak podle publikace Galla- Energy, Climate Change and the Environment- bude situace čím dál tím víc problematická. I když totiž hlavní ekonomové věří, že udržitelný vývoj bude pokračovat a přinášet ekonomický růst, je spíše reálnější, že ekonomika bude stagnovat v důsledku toho, že Evropa i celý svět budou stále vázáni na neobnovitelné zdroje, které jsou vyčerpatelné. V roce 2030 se EU stane ještě výrazněji závislá na externích zdrojích a rozšíření EU z 27 zemí na 30 či více tuto situaci pravděpodobně nezlepší. Koncepce přirozeného růstu hospodářství tak naráží na zesilující důkazy, že se dostáváme čím dál tím blíže k energetickým limitům. Také hrozba týkající se dodávek energetických zdrojů nutí Evropu posunout vizi vzájemné spolupráce z teoretické roviny do fáze, kdy se integruje dlouhodobá dimenze společné koncepce, kdy se dohodnou veřejné orgány s jinými zainteresovanými stranami, a vytvoří se komplexní systém dovozu energetických surovin, jež bude základním kamenem pro společnou energetickou politiku.

Často opakovaný argument pro společný evropský postup představuje prvek globalizace. Rozhodnutí učiněné v jedné zemi mají následný vliv jak na členské státy, tak na sousedící země s EU. Proto by měla být evropská politika konzistentní a koordinovaná, fungující na úrovni Unie spíše než ponechaná jednotlivým členským státům. Měla by vytvářet příznivé podmínky pro pokračující dialog s produkujícími zeměmi, kde je třeba garance a vzájemné dohody ohledně stabilního množství dodávek, investic a ustálených cen. EU nedisponuje flexibilní škálou prostředků pro ovlivňování podmínek energetických dodávek. Je na straně konzumenta, žadatele, kupce, a proto je velmi důležité, aby měla pravomoc intervenovat na domácím trhu tak, aby propagovala energetické šetření v různých sektorech, aby zmírnila nárůst její spotřeby.

Evropa není zdaleka jediná jednotka, jejíž spotřeba energie roste- prudce rostoucí energetická konzumace Indie a Číny a jejich snahy si zajistit bezpečnost přiostřily soutěž o omezené uhlovodíkové zdroje. Změny v rovnováze globálního energetického trhu ve spojení se zmenšující se kapacitou a nedostatečným investováním způsobilo, že ceny ropy a zemního

[145] European Commission: *Green paper: Towards a European strategy for security of energy supply*, p. 15.

plynu vyskočily nahoru. Tyto rychle stoupající účty představovaly obrovský tlak na evropské ekonomiky a podtrhly a zdůraznily potřebu společné evropské energetické politiky.[146] Stávající účty za ropu importovanou i vyrobenou na domácím trhu se pohybují okolo 250 miliard euro za rok, což je přibližně 2.3 % hrubého domácího produktu.[147]

Podle Bahgata je to tedy apel na snižování cen, co nutí evropskou energetickou politiku k integraci. Podle Galla je to především téma klimatické změny, co může být užitečným politickým hýbadlem, jak dát dohromady různorodost vládních úřadů, agentur a privátního sektoru. Spolupracováním se tak mohou lépe vypořádat s tímto mnohodimenzním a multidisciplinárním problémem jakým je energetická politika, která je v podstatě klíčová pro efektivní fungování, pro budoucí bezpečnost a pro celkovou prosperitu mnoha odvětví. Design a vykonávání této intersektorální politiky by ale vyžadovalo silné „schopnosti vedení," jež by vycházely z úrovně národních politik.[148]

Integrovaná energetická evropská politika by měla zčásti spočívat v tom, že se budou upřednostňovat obnovitelné zdroje. Obnovitelná energie, jako například hydroeletřina, biomasa a biolíh, hraje zatím skromnou roli v evropských ekonomikách. Má však velký potenciál a navíc globální politickou podporu pro to, aby začala představovat mnohem většího hráče v energetice. Její velkou předností je její dostupnost- s obnovitelnou energií není problém v dodávkách. Sporný bod však tkví v tom, že technologie potřebné pro plné realizování této alternativní energie jsou stále ve svých počátcích. Nicméně tyto těžkosti se zdají být překonávány dotovaným výzkumem, jenž vede k signifikantním pokrokům. Otázkou však zůstává, do jaké míry by tento výzkum měl být evropsky centralizován. Další zábranou pro rozvinutí tohoto druhu energie představuje příliš nákladná údržba a malá efektivita. Obnovitelné zdroje mohou konkurovat neobnovitelným poměrně těžce. Podle výzkumů Komise je to právě větrná energie, která vyčnívá nad ostatní sektory obnovitelné energie jako relativně nejvíce realizovatelná, a proto se současné úsilí soustředí na technologické inovace a tepelné elektrárny se nahrazují větrnými. Volba fotovoltanické energie na druhou stranu je daleko od toho, aby byla ekonomicky kompetitivní, a použití biomasy se neobejde bez dopadu

[146] Bahgat, Gawdat: *Europe's energy security,* p. 1.

[147] Commission of the European Communities, 'Commission staff working document: annex to the Green Paper', http://europa.eu.int/comm/energy/index_en.html, accessed 8 March 2006.

[148] Gallo Frederico, Woods Andrew, Hope Chris, Worthington Bryony, Coutts Adam: *Options for a new Britain-Energy, Climate Change and the Environment*, p. 217.

na životní prostředí. Obnovitelné zdroje jako celek mohou definitivně zmírnit současný trend zvyšující se energetické závislosti na dovozu. Mohou však uspokojit zvyšující se spotřebu?

3.4. Sjednocení v odlišnosti?

Abychom uzavřeli naše hlavní tvrzení, že poptávka po energii stále více stoupá a dostupnost a bezpečnost klesá, musíme si vysvětlit, co tedy zapříčiňuje exponenciální růst poptávky po fosilních palivech a přírodních zdrojích. Jsou to tři veličiny, jež stojí za tímto růstem- demografická změna, změna v úrovni konzumace a změna v technologii.[149] Vylepšení v technologii se s jistotou očekává a ví se, že s jejím zdokonalením přijde lepší dostupnost energie a bezpečnější dodávky, nicméně získané výsledky budou podle Galla ztraceny, a to kvůli rostoucí populaci, která bude signifikantně bohatší, a bude tedy spotřebovávat více. Negativní dopad je v tomto vývoji i pro životní prostředí, jelikož je zřejmé, že emise stoupají převážně kvůli rostoucímu materiálnímu bohatství a zvyšující se populaci.
Vlády mají mnoho možností, jak se postavit k příležitostem vytvoření komplexního politického portfolia. Avšak jedna cesta se zdá být nejrozumnější- Vylepšení energetické politiky by se mělo opírat o zvýšení energetické efektivnosti soukromého sektoru a bezpečnosti, jež má být zase zpětně ovlivňována skrze nařízení, regulace a dotace. Neboli jestliže chceme více vodní a větrné energie, aby se dosáhlo zmírnění závislosti na fosilních palivech, musí se tento sektor „stimulovat".

Vidíme tedy, že faktory vládních směrnic a ekonomické efektivnosti se protínají. Výzvy pro zajištění energetických dodávek a poptávek se jasně opírají o postupující a zesilující stimulace obnovitelných zdrojů energie. Odborníci na bezpečnost však varují před iluzí, že soustředění se na prostředky stimulace obnovitelné energie zatlačí otázku krátkodobých výzev mezinárodní geopolitiky do pozadí. Tím, že Evropa přistoupí ke zvýšení investic tímto směrem, se nevyhne nutnosti komplexního rozhodování o energetice na poli zahraniční politiky.[150]

V souvislosti s obnovitelnými zdroji energie, může snaha o udání jednotného směru společné energetické politiky narazit na problém, když se EU bude snažit o zajištění stejných a vyvážených pobídek. Jsou to právě odlišné geografické podmínky států a také vlastní definice toho, co zahrnout pod obnovitelné zdroje, co představuje jistá omezení pro společnou

[149] Gallo Frederico, Woods Andrew, Hope Chris, Worthington Bryony, Coutts Adam: *Options for a new Britain-Energy, Climate Change and the Environment*, p. 203.

[150] Youngs, Richard: *Europe´s External Energy Policy: Between Geopolitics and the Maket*.

cestu. Přírodní podmínky členských států pro obnovitelné zdroje energie se liší napříč Evropou. Belgie, Nizozemí, Británie a Německo například nemají potenciál pro vodní elektrárny jako Rakousko nebo Švédsko.[151] Produkce elektřiny z jiných obnovitelných zdrojů jako je například vítr je favorizována v Dánsku, Německu, Holandsku a do jisté míry i UK, jež se zavázala mít mnohem více větrných elektráren než doposud, ale v poslední době se začínají objevovat problémy s investory z privátního sektoru. Přes důležitou roli, kterou hrají přírodní podmínky, nemůžeme vysvětlovat rozdíly v postavení členských států k obnovitelným zdrojům striktně na základě jejich geografické dosažitelnosti. Země s nejlepšími větrnými podmínkami jako je kromě Francie a Británie například i Irsko, jehož větrné turbíny by dokázaly vyprodukovat dvakrát tolik, co podobné zařízení v Německu, však nevyužívá svého potenciálu- energetická kapacita v Německu v roce 2000 byla téměř desetkrát tak velká než v Irsku, Británii a Francii dohromady.[152] Různící se intenzita v přístupech politiků k propagování nového systému může být jednou z hlavních věcí, jež ovlivňuje veřejnost a její ztotožnění se s alternativními zdroji energie. Kladný vývoj tohoto dialogu závisí jak na správní zodpovědnosti ministerstev v jednotlivých zemích, tak na jejich úzké spolupráci s energetickými společnostmi. Státy by měl totiž přichystat investorům dlouhodobé zajištění.

Lze říci, že ekonomická situace členské země je jedním z faktorů, jež ovlivňuje zaměření na obnovitelné energie. Bohatší země v průměru využívají více energie pocházejících z obnovitelných zdrojů. Chudší země, jež by si investice do výstavby a udržování takových zařízení nemohly dovolit, nemusí mít obavy. Společná energetická politika může výše dotací harmonizovat. Přispěje tak k větší bezpečnosti a zlepšení energetické samostatnosti Evropy jako celku. Internacionalizací externích výdajů může EU urychlit technologický vývoj pro zdokonalení procesu získávání obnovitelných zdrojů. Zatím se však vymezení výše oprávněnosti na příspěvky a dotace pro podniky podporující obnovitelné energie se země od země liší. Podle Reicheho tkví překážky pro integrovanou politiku obnovitelných energií v odlišné kultuře plánování. Jednou z největších bariér představuje byrokratická procedura získávání povolení v zemích jako je Řecko, Lucembursko, Nizozemí nebo Británie. Získat povolení ke stavbě zde trvá mnohem déle než v Německu, kde investorům vycházejí vstříc tak, že úřady při předběžném plánování mají

[151] Reiche, Danyel: *Renewable energies in the EU Member States in comparison,* p. 13.

[152] Ibid, p. 15.

určit, jaká konkrétní místa jsou vhodná pro stavbu větrných elektráren.[153] Iniciativa tak vychází ze státní správy a firmy zaměřující se na alternativní zdroje energie nemusí procházet složitými dohady, kdy stát zakazuje stavby v podnikem požadovaných lokalitách. Další překážkou pro obnovitelné zdroje je překvapivě dosažitelnost fosilních paliv. Země jako Británie a Holandsko mají přístup k zemnímu plynu a ropě ve své vlastní zemi. Právě za předpokladu, že by tyto zdroje zmizely, by se snaha učinit čerpání energie z obnovitelných zdrojů levnější zvětšila. Tímto by podíl obnovitelných zdrojů energie na celkovém energetickém mixu EU přirozeně rostl.[154]

Když sjednotí EU odlišné energetické politiky, sjednotí se i úroveň cen za ropu a zemní plyn. I když jsou členské státy ve svých energetických trzích odlišné, jeden aspekt mají společný- čelí stejné hrozbě z přerušení dodávek a z rostoucí spotřeby jako ostatní.
EU je důležitý aktér na mezinárodním trhu pro energetické produkty. Představuje druhého největšího spotřebitele a prvního největšího energetického dovozce na světě. Je asociována s geopolitickou mocí, strategickou geografickou polohou a velkým ekonomickým potenciálem. To jí však nezajišťuje, že může spoléhat na to, že s ní automaticky všechny sousední země budou chtít prohlubovat energetické partnerství. Nejpodstatnější problém představuje to, že má EU přes všechny snahy poměrně malé možnosti, jak zajistit stabilitu zemí, které do EU exportují a přes které probíhá energetický tranzit.

4. kapitola: Energetická bezpečnost a Velká Británie

Naprostá většina energie zkonzumované ve Velké Británii pochází z fosilních paliv. Zásoba těchto zdrojů se celosvětově zmenšuje, což představuje velký problém pro většinu energetických sektorů Británie. Už totiž není do takové míry energeticky samostatná. I naleziště okolo jejího pobřeží se začaly vyčerpávat. Strach z toho, že se Británie stane příliš závislá na energetických zdrojích jiných států a tedy i na jejich politických a ekonomických situacích, nutilo mnoho zájmových skupin i politiků jednat.

Británie byla v minulých dekádách více nezávislá. Disponovala poměrně velkým množstvím energie produkovaným na jejím vlastním území. Vláda nemusela čelit ohrožení energetické bezpečnosti, růstu spotřeby a problémům klimatických změn. Závislost na importech však rostla a Británie opakovaně upozorňovala na to, jak je důležité změnit postoje

[153] Reiche, Danyel: *Renewable energies in the EU Member States in Comparison,* p. 19.

[154] Ibid, p. 14.

k problematice energetické bezpečnosti i k zajištění lepších služeb pro energetické odběratele. Nicméně zde byla absence účinných politik, jež by doplňovaly stávající model. Znepokojení bylo oprávněné, neboť na rámec energetické politiky bylo vázáno mnoho sektorů. I v Británii má energetická politika rozsáhlé ekonomické, sociální i environmentální dimenze. Kvůli vysokému HDP její spotřeba energie patří mezi nejvyšší v EU.

Spojené Království učinilo určité kroky, aby zajistilo energetické dodávky. Ujednalo mnoho politických smluv ohledně nových strategií s dalšími členskými státy EU[155] a zajistilo si i několik bilaterálních dohod se zeměmi z odlišných politických regionů.
Británie pokládala energetickou bezpečnost za prioritní téma a podporovala Evropskou komisi v její politice zabývající se klimatickými změnami. Prostřednictvím Unie mohla mít Británie totiž větší vliv na fungování celkového energetického systému a mohla lépe korigovat udržitelnost rozvoje.[156]

Velká Británie byla první evropskou zemí, která privatizovala celý elektrický sektor, plyn a uhlí. Proto můžeme tvrdit, že se ve svém postoji nelišila od evropského konceptu úplného liberalizování trhů. Avšak s některými aspekty integrace energetiky měla problém. Z jakého důvodu? Bylo to proto, že část členských zemí, jako například Francie, měla jiné přístupy k energii. A také proto, že Británie nastoupila pozdě do „rozjetého vlaku," když se dostala do Společenství až v roce 1973. Její odlišnost také tkvěla v tom, že byla zemí exportující a nechtěla připustit, aby její energetické zdroje sdílely neomezeně všechny členské státy. I přes tyto sporné body je však prokazatelné, že pro ni koncepce kooperace byla řešením. Žádný stát Společenství si totiž v době, kdy zdrojů postupně ubývá, nemůže dovolit mít svoji vlastní energetickou politiku, která by nebyla nějakým způsobem koordinovaná s ostatními a která by se neohlížela na členské státy EU. Konstatujeme tedy, že budoucí integrace evropské energetické politiky povede k větší bezpečnosti jak samotné Británie, tak EU.

4.1. Výzvy pro britskou energetickou politiku

Evropská komise požadovala, aby se otevřením individuálních energetických trhů napomohlo větší soutěži, která by měla za následek vytvoření opravdu integrovaného trhu, který zajistí výhodné ceny a patřičný výběr. Takový trh měl lákat větší množství investic, což

[155] Youngs, Richard: *Europe´s External Energy Policy: Between Geopolitics and the Maket*.

[156] General Directorate for Energy and Transport:
European energy and transport- scenarios on key drivers, Luxembourg, 2004, p. 162.

se mělo projevit na větší bezpečnosti. Tento postup v energetické politice byl aplikován ve Velké Británii ještě před tím, než jej navrhla Komise.[157] V tomto ohledu byla tedy napřed, ale v jiném byla naopak ve skluzu, a to ve využívání obnovitelných zdrojů energie.

Spojené Království se zavázalo dosáhnout 20% podílu obnovitelných zdrojů v celkovém energetickém mixu v roce 2020. V roce 1998 představovaly tyto zdroje však jen 1%, což bylo v porovnání s ostatními členskými zeměmi EU velmi málo.[158] Britská vláda proto musela zavést nová opatření, aby pokročila s naplňováním závazků ke Kjótskému protokolu. Změnila určité vzory v systému a vytvořila lepší politické a ekonomické prostředí k tomu, aby se uvolnily prostředky na výzkum a vývoj. Hlavním problémem bylo, jestli dotovat obnovitelné zdroje státně. Postupně začaly být vládou však silně podporované a později bylo tak dosaženo podstatných změn a energetický mix byl více diverzifikován.

Nicméně mnoho expertů pochybovalo o tom, že současný vývoj bude stačit. Zpráva britského Ministerstva průmyslu a obchodu odhalila, že za předpokladu, že vývoj půjde stejným tempem, v roce 2020 bude pokryto obnovitelnými zdroji pouze okolo 10% britských energetických potřeb.[159] Britské noviny The Independent to dokládaly zprávou, že si dvě třetiny investorů do obnovitelných zdrojů myslely, že daného podílu nemůže být dosaženo.[160] Avšak organizace Carbon Trust věřila, že s většími investicemi do pobřežních větrných elektráren[161] by mohla Británie dosáhnout svých vytyčených cílů. Nicméně většina investujících společností přiznala, že největší rizikový faktor představovalo dlouhodobé zavázání se k financování výroby zelené energie.[162] Protože projekty zaměřené na obnovitelné zdroje byly v horizontu několika dekád. Regulace se mohly změnit z roku na rok, a to jim nedávaly velkou důvěru.

---

[157] Reiche, Danyel: *Renewable energies in the EU Member States in Comparison.*

[158] European Commission: *Green paper: Towards a European strategy for security of energy supply* .

[159] http://news.bbc.co.uk/1/hi/uk/5152944.stm- accessed 30.4.2009.

[160] http://www.independent.co.uk/news/business/news/investor-doubts-deliver-blow-to-renewable-energy-programme-567446.html- accesssed 30.4.2009.

-Cílem je, aby v roce 2010 měla Británie 10% elektřiny generováno z obnovitelných zdrojů a v roce 2015 dokonce 15%.

[161] Které jsou sice třikrát tak drahé než ty pozemní.

[162] http://www.independent.co.uk/news/business/news/investor-doubts-deliver-blow-to-renewable-energy-programme-567446.html- accesssed 30.4.2009.

Musíme si též uvědomit, že naděje v to, že se podaří postupně potírat problém s klimatickou změnou, byly zmařeny ekonomickou krizí, která zasahovala většinu energetických sektorů členských států a Británie nebyla výjimkou.
Mohlo by se zdát, že investovat do obnovitelných zdrojů v době krize nemohlo být efektivní. Avšak recese mohla na druhou stranu nabídnout více investičních příležitostí, protože ceny se společně s trhy dostaly dolů, a potenciál na budoucí vrácení investovaných prostředků byl tak vyšší.[163] Avšak poznámka Alistaira Buchanana, generálního ředitele Ofgemu, v listu Guardian odhalila, že globální finanční krize zapříčinila, že bylo pro společnosti těžší si půjčit. Protože toto ekonomické zpomalení způsobovalo, že britské energetické společnosti musely více platit za svoje půjčky, výsledkem mohl být dlouhodobý negativní dopad na energetickou bezpečnost a dodávky.[164] Britská labouristická vláda však ujišťovala, že bezvýhradně podporuje obnovitelné zdroje energie a že „vítá politiku Komise," která umisťuje klimatickou změnu do středu energetické politiky.[165]

Existují ale i další bariéry ke zlepšení energetické bezpečnosti, než jen ekonomická krize. Například procedura získávání povolení. Jejich transparentnost je podle Reicheho klíčovým aspektem pro motivaci a iniciativní přístup investorů. Plánování a výstavba zabíraly poměrně hodně času. A dlouhodobé finanční zajištění nemohlo vždy být očekáváno. Britská vláda by proto měla investovat do těchto druhů energie ještě více, aby stimulovala trhy se zelenou energií a aby překonala hlavní překážku rychlého rozvoje obnovitelných zdrojů- cenu.[166] Otázka nákladů opravdu škodí růstu tohoto sektoru. Proč se má tedy rozvíjet, když je tak ekonomicky nevýhodný? Obnovitelné zdroje mají nesporné klady- dodávky z jiných zemí nejsou nutné, mohou tedy zajistit energetickou bezpečnost, a přes počáteční výdaje na jejich vývoj je vrácení finančních investicí partné. Podle Asociace pro obnovitelnou energii by mohlo podporování těchto zdrojů vést k ziskům pro britskou ekonomii, a to 12,6 miliard liber za rok v roce 2020. Obnovitelné zdroje jsou tedy efektivní.

Podle výzkumného dokumentu britské Dolní sněmovny s názvem Energetická bezpečnost bude Británie muset jednat se dvěma dlouhodobými aspekty, které měly být adresovány v jakékoli energetické politice, tedy i v té evropské integrované. Je to problém klimatické změny a s ní spojené snižování emisí a většího zahrnutí obnovitelných zdrojů. A

[163] http://www.bionomicfuel.com/investment-in-renewable-energy-during-recession-wise-or-not/ -30.4.2009

[164] According to the UK's top energy regulator.

[165] Winstone, Ruth et. al.: *Energy security research paper*, House of Commons library, p. 11.

[166] Lauber , Volkmar: *Renewable energy at the EU level*, p. 33.

také problém zajištění doručení bezpečných dodávek energie za určité ceny. V listu Guardian byla otisknuta zpráva energetických analytiků z roku 2008 tvrdící, že zabezpečování dodávek elektřiny pro zemi je důležitější než politika klimatických změn. Varovali, že zvláště v době nynější ekonomické recese, kdy zanikají celé společnosti a tisíce lidí přichází o práci, by britská ekonomika mohla být poškozena, kdyby se nepřikročilo k akci a neskonsolidovala se dosavadní energetická výroba. Experimenty s politikou zlepšování klimatu tak měly být vynechány. Nicméně energetický problém je mnohem komplexnějším problémem a řešení nemusí být takto jednostranné.

4.2. Původ odlišné energetické politiky Británie, změny v jejím přístupu a výhody spolupráce

Argument mnohých ekonomů, že směr energetické politiky by měl být řízen podle změn trhu, poptávky a dodávky, našel uplatnění ve Velké Británii v 80. letech. Británie plošně privatizovala před tím tradičně národní energetický sektor. Přijmula tržně orientovaný energetický systém reagující na krátkodobé změny. Soutěž a zájmy podniků byly dány na první místo. Vláda privatizovala monopoly British Gas v roce 1986 a British Coal v roce 1994, což se ale samozřejmě neobešlo bez protestů.[167] Trend liberalizace během éry Margaret Thatcherové byl zaměřen na zlepšení konkurenceschopnosti firem a celkově ekonomiky vůbec. Brzy na to se do energetické strategie dostala environmentální témata.
Jak tomu bylo na kontinentální Evropě v porovnání s Británií?

Zbytek Společenství nepřikračoval k liberalizování tak rozhodně jako Británie. Silná tradice státního vlastnictví přetrvala až do současnosti a restrukturalizování enegetického sektoru bylo méně úspěšné. Členské státy zaostávaly v tomto ohledu za Spojeným Královstvím. Až v listopadu 1997 byla Evropskou komisí přijmuta Bílá kniha pro Strategii společenství- Energie pro budoucnost: obnovitelné zdroje energie a jejich cíle,[168] kde byly nastíněny hlavní zásady energetické bezpečnosti, životního prostředí a konkurenceschopnosti. Byly také zdůrazněny kroky, které měly směřovat k překonání překážek v implementování obnovitelné energie.[169] S tím, že klíčovou oblastí pro propagování obnovitelných zdrojů byla

[167] Matláry, Janne Haland: *Energy policy in the European union,* the European union series, 1997.

[168] White paper for a Community strategy- energy for future: Renewable Sources of Energy and its objectives.

[169] The Directive for the promotion of RES electricity production, which has been impemented in 2003, defines renewable energy sources as wind, solar, geothermal, wave, tidal, hydropower, biomass, landfill gass, sewage treatment, plant gas and biogases- Reiche, Danyel: *Renewable enrgies in the EU Member States in Comparison.*

elektřina. Británie však už dávno před tím překonala překážky v implementování obnovitelné energie- byla totiž první evropskou zemí, která privatizovala celý elektrický sektor už v roce 1989, čímž otevřela tento průmysl soutěži. Celá země byla de-integrovaná.[170] Liberalizace energetického trhu mohla vést k cenovým válkám a environmentálnímu dumpingu. Ale v podstatě se stala spíše příležitostí pro nové aktéry, kteří se specializovali na zelenou energii.[171] Ropný průmysl a zemní plyn byly tedy privatizovány nejdříve, uhlí a elektřina následovaly.[172] Nukleární energie zůstala národním průmyslem, stejně tak jako ve většině dalších členských zemí.

O přesvědčení, že tržně orientovaný postup v energetice je ten správný, bylo ale opakovaně pochybováno. Tržní síly jsou totiž často nepřesné a především jen krátkodobé. Neangažování se vlády zvedlo v Británii určité pochyby o tom, že energetická politika, která měla přeci zajišťovat určité dlouhodobé směřování cesty energetických sektorů, by mohla vymizet. Avšak vytvoření nezávislých regulatorních orgánů, které byly navrhnuty k tomu, aby monitorovaly a intervenovaly, když bylo zapotřebí, mohlo být bráno jako dostatečně uspokojující zabezpečovací prostředek. Navíc vláda mohla pokračovat v regulování energetické efektivnosti a v politice zajišťování šetřících schémat.[173] Její intervence tak nebyla úplně omezena.

V ostatních členských zemích byly ale společnosti stále pod přímým vládním dohledem. Vidíme tedy, že kvůli odlišnému zázemí a okolnostem formování energetické politiky mohla být Británie odrazována od podniku společné integrované energetiky. Bylo jí však jasné, že musí spolupracovat s ostatními členskými zeměmi, pokud chtěla dosáhnout lepší diverzifikace energetického mixu, energetických zdrojů a partnerů. Kdyby šla pouze svojí cestou, mohlo by jí to stát rozrušení jejího rámce energetické bezpečnosti. Je lepší tak zčásti obětovat suverenitu a společně pracovat na kompromisu, než přijít o možnost spolupráce na výkonnějších technikách a redukci negativních dopadů energetické spotřeby na životní prostředí. Je pro ni také výhodné být ve spojení s hlavními evropskými energetickými investory. Integrací ale ne centralizací trhů bude zajištěna soutěž a tím i energetická bezpečnost pro Británii. Ve spolupráci s více zeměmi může Británie hrát důležitější roli

[170] Dinica, Valentia: *United Kingdom*, p. 239

[171] Reiche, Danyel: *Renewable energies in the EU Member States in Comparison,* p. 17

[172]Matláry, Janne Haland: *Energy policy in the European union,* the European union series.

[173] General Directorate for Energy and Transport: *European energy and transport- scenarios on key drivers.*

v procesu energetických dialogů. Čím lepší politická strategie a čím komplexnější energetické dialogy, tím méně bude Británii ohrožovat geopolitická situace exportujících zemí.[174]

Británie byla nucena začít praktikovat „extrovertnější postoj" v energetických partnerstvích, zejména v otázce zemního plynu. Dlouhodobou ambici Británie v tom, že chtěla dosáhnout co nejvíce efektivní externí energetické politiky, reflektovala smlouva o regulování projektů zemního plynu a ropy s Norskem. Podle Lucase spojení s kontinentálním transportem mělo podstatné výhody. Měly se redukovat celkové náklady na vývoj těžebních prostředků v Severním moři, což prospívalo bezpečnosti dodávek. Británie díky této smlouvě dostala přístup k velkým rezervám v severních norských vodách. V roce 2006 se vybudoval plynovod Britpipe neboli Ormen Lange dodávající přibližně 20 miliard kubických metrů ročně z oblasti Ormen lange field do britského Easingtonu. Zásobuje nyní Velkou Británii s celými 20% její spotřeby zemního plynu. Britský velvyslanec David Powell tuto skutečnost okomentoval slovy, že energetické zásoby jsou pro Británii stále dosatečné, protože má rezervy u svých vlastních pobřeží, avšak tyto oblasti se budou čím dál tím více ztenčovat. Problém potřeby rozšířit energetický region nalezl řešení ve spolupráci s Norskem. Zdůraznil přitom, že z této bilaterální smlouvy budou profitovat i další členké státy. Jelikož britské a norské společnosti používají Severní moře k rozvoji technik, které patří k nejlepším na světě a které výrazně zefektivňují výrobu a objem těžby.[175]

Můžeme tedy říci, že k energetické bezpečnosti Británie vede cesta především spoluprací? Energie je extrémně důležitá část britské ekonomiky. Její dosažitelnost je klíčovým determinantem současných investic do průmyslu a budoucích sociálních a regionálních problémů.[176] Británii pojí s ostatními členkými zeměmi EU to, že dostupnost přírodních zdrojů stále více klesá. Členské země Británii nevyjímaje hledají spolehlivé a loajální energetické partnery. To nejmenší co by si Británie přála, by totiž bylo být na konci dlouhého a nestabilního energetickéo spojení, ropovodu či plynovodu.[177] Čísla potvrzují, že rezervy Severního moře klesají, a je čím dál tím více patrné, že import bude muset být zintenzivněn, jestli chce Británie pokrýt vzrůstající spotřebu. Avšak jedna z největších výzev

[174] Youngs, Richard: *Europe´s External Energy Policy: Between Geopolitics and the Maket*.

[175] Historic UK-Norway energy agreement paves way for huge gas supply projects-http://www.regjeringen.no/nb/dokumentarkiv/Regjeringen-Bondevik-II/oed/233575/233913/historic_uk-norway_energy_agreement.html?id=251043 - 30.4.2009.

[176] Lucas, Nigel: *Energy and the European Communities*.

[177] The foreign policy centre: Blackhurst, Rob: *Can we wait for renewables?,* May 2004.

představuje otázka, jak zachovat ekonomický růst za předpokladu, že se dosáhne snížení CO_2 emisí. Odpověď na toto leží v dobře strukturované mezinárodní dohodě. Klimatická změna je globální problém a tato velká zátěž ohledně snižování emisí by měla být sdílena mezi zeměmi EU. Neboť jakkoli britská environmentální politika může být propracovaná, sama jako individuální stát praktikující tuto politiku by neměla takový význam, jako kdyby byla integrovaná do koordinačních mezinárodních snah.[178] Británie je velmi pro-environmentálně orientovaná a spoluprací s EU si chce pojistit, že i další země budou následovat patřičnou politiku pro vyrovnání se s klimatickými změnami. Energetická budoucnost Británie nemusí být čím dál tím nejistější vzhledem k ubývajícím zdrojům. Může učinit svůj systém více efektivní a může zajistit, že energie bude více bezpečná a země méně zranitelná. Díky spolupráci s EU a díky tomu, že bude mít své trhy nadále liberalizované a plně otevřené.

[178] Gallo Frederico, Woods Andrew, Hope Chris, Worthington Bryony, Coutts Adam: Options *for a new Britain-Energy, Climate Change and the Environment*, p. 210.

Závěr

V této práci jsme doložili, že liberalizace a integrace energetických trhů členských států souvisí s jejich energetickou bezpečností. Odpověděli jsme na otázku, zda bude bezpečnost dodávek EU zajištěná lépe, když přistoupí k integraci energetické politiky a ke společnému postupu v energetických dialozích s exportujícími zeměmi. Je možné, že se vývoj integrace energetické politiky podaří korigovat stejným směrem a že energie v Evropě bude společná. Obrovský potenciál mají v tomto směru obnovitelné zdroje, jež mohou být nástrojem k řešení klimatických změn a jichž se může využít k dlouhodobějšímu integrování evropské energetické politiky. Globální charakter problému klimatu může dopomoci k urychlenějšímu implementování integračních politických a ekonomických postupů EU. Komise tvrdí, že integrací energetických trhů se přispěje k bezpečnosti dodávek. A právě téma klimatické změny může do velké míry zaručit mezivládní energetickou spolupráci a tudíž větší energetickou bezpečnost pro Evropu.[179]

V bakalářské práci jsme se zaobírali debatou o tom, zda je pro EU efektivnější dávat větší důraz na harmonizaci svých externích vztahů k exportujícím zemím či se spíše soustředit na dokončení vnitřního vývoje energetické politiky. Podle Lucasových shrnutí v jeho publikaci Energy, the UK and the European Community by měl být dán důraz na externí vztahy spíše než na interní regulace. Avšak jestliže mají být výstupy členských států směřující k exportním zemím přesvědčivé, měly by být podpořeny ujednoceným vnitřním trhem. Evropa má zapotřebí najít více prostředků, jak ovlivnit formu a charakter energetických investic členských států do mimoevropských regionů, jež jí zásobují energetickými dodávkami. Sjednocenými postupy může dosáhnout mnohem více. Nejenom že bude mít větší politickou váhu, ale především větší finanční prostředky k výzkumu a vývoji nových technologií, které budou moci EU zajistit její energetickou bezpečnost. Mají se tedy případné odlišné iniciativy členských států podřídit?

Musíme vzít v úvahu, že Společenství si potřebuje udržet pevné postavení v době, kdy svět čelí snižujícím se energetickým zásobám a zvyšující se energetické závislosti, což představuje nemalou hrozbu pro energetickou bezpečnost. V EU však musí hrát důležitou roli odlišné názory členských států, které mohou být velmi cenné při lepším a extenzivnějším

[179] Gallo Frederico, Woods Andrew, Hope Chris, Worthington Bryony, Coutts Adam: *Options for a new Britain-Energy, Climate Change and the Environment*, Palgrave Macmillan, 2009

formulování konečné podoby společných energetických iniciativ. Koordinovaným postupem bude moci EU působivěji předkládat své nároky na mezinárodní instituce a na vyvážející státy, s nimiž již určitou dobu usiluje o vedení dlouhodobých energetických dialogů, jež však nemají pro všechny členské země stejné výhody.[180] Proto je důležité kompromisní řešení ve společné energetické politice.

I když se EU snažila o diverzifikaci energetických partnerů, hlavním partnerem pro Evropu zůstalo Rusko, jehož export pokrývá téměř polovinu evropských potřeb. Jejich vztahy jsou energetikou velmi ovlivněné. Evropa obviňuje Rusko z nespolehlivosti, Rusko naopak Evropu z nejednoznačnosti- „EU vybízí Rusko, aby stavělo nové rafinerie, bez toho aniž by mu dala jasné stanovisko, jaké množství zemního plynu si v budoucnu plánuje koupit. A také se nemůže ujednotit v názoru, jestli zabraňovat Rusku, aby kupovalo nové plynovody a ropovody.“[181] Jejich dialog nicméně vykrystalizoval v některé podstatné výsledky. Mezi úspěchy patří založení centra pro energetickou technologii v Moskvě v roce 2004, dále také mnoho komplexních smluv týkajících se zefektivnění úrovně bezpečnosti transportu ropy a zemního plynu, a to nejenom na bilaterální bázi mezi individuálními státy EU a Gazpromem. Za nejvýznamnější důkaz zlepšení se pokládá konstrukce plynovodu na severu Evropy- německo-ruský projekt Nordstream, jenž ale zase vadí některým členským státům. Předpokládáme tak, že dosažení úplné spokojenosti všech členkých zemí nebude možné ani za integrované energetické politiky.

Energetická politika se zrodila na průsečíku mnoha aspektů, požadavků a protichůdných priorit. Tradiční struktura a charakter energetické politiky se odvíjely od zabezpečení dodávek. K tomu se však začaly přidávat záležitosti s obavami o zabezpečení soutěže a energetické udržitelnosti. V posledních dvaceti letech se energetická politika začala zaobírat i tématy klimatických změn. Jejich priority se však můžou střetávat. Například liberalizace trhu s protekcí životního prostředí. Obavy o to, aby se současně s liberalizací vnitřního trhu zajistila i důkladná politika environmentální ochrany, posunuly energetickou politiku směrem k regulacím. Aby mohlo být zajištěno, že nenastane kolize mezi cíly procedury směřující k úplné liberalizaci trhů a politiky vedoucí k harmonizaci postupů

[180] Lucas Nigel: *Energy, the UK and the European community*, Joint energy policy programme, Royal Institute of International Affairs, energy paper n. 5, 1982, p. 6.

[181] Centre for european reform- CER: Barysch, Katinka: *Pipelines, politics and power, The future of EU Russia energy relations*, London, 2008, p. 1-33.

členských států v oblasti klimatických změn.[182] Mělo se tím zajistit, aby společnosti zohledňovaly ve svých krocích orientovaných na zisk faktory snižující rizika klimatických změn. Došli jsme tedy k závěru, že ať už společná energetická politika bude jakákoli, slaďování odlišných priorit environmentálních a ekonomických regulací v ní musí být pečlivě adresováno. Otevření energetických trhů soutěži je považováno za klíčový element v zabezpečování energetických dodávek, jejichž spotřebováváním se ale vytváří emise, které mohou mít na svědomí klimatické změny.

V práci jsme popsali, jakými prostředky lze docílit zesílení energetické bezpečnosti. Předmětem této problematiky je především diverzifikace energetických partnerů, flexibilita dodávek vnitřního i vnějšího trhu, protekce životního prostředí a propagování obnovitelné energie.[183] Světové soupeření o omezené přírodní zdroje je dost vážným důvodem, proč Evropa potřebuje najít lepší způsob, jak zajistit, že budoucí energetické dodávky budou schopné pokrýt domácí spotřebu. Rostoucí evropská ekonomika se totiž stane ještě více závislá na importech- v roce 2030 bude dosahovat podle odhadů 67%.[184] Energetická partnerství s produkujícími zeměmi tedy musí být klíčovým tématem pro integrovanou energetickou politiku. Rizika, která by mohla vyvstat, kdyby EU nediverzifikovala energetické partnery, by mohla členské státy stát ztrátu bezpečnosti a mohla by představovat velkou ránu jejich ekonomikám. Produkující země si jsou vědomi evropského „strachování“ a ví, že si mohou dovolit použít energii jako politickou zbraň, aby si pro sebe vyjednaly co nejvýhodnější obchody. To znamená pro EU ztrátu jakékoli kontroly, což jí ponechává ve velmi nevýhodné pozici. Politický risk je spojován především s Ukrajinou, Ruskem, Střední Asií, regionem okolo Středozemního moře a Blízkých a Středním Východem. Jejich nestabilní ekonomická situace ovlivňuje jejich energetické sektory. Když Evropa investuje do jejich infrastruktury, nemusí se tím mnoho zlepšit. Riziko znárodnění či převzení projektů je velké. Nicméně proces dlouhodobé finanční pomoci nestabilním regionům by nemělo být podceňováno, protože se přinejmenším může docílit toho, že se postaví bezpečnější transportní cesty. Navíc si tak může Evropa dojednat reciproční obchody ve smyslu „my vám

[182] Energy and environment: multiregulation in Europe, McGowan Francis: *Reconciling EU energy and environment policy*, Ashgate publishing limited, Hampshire, 2000.

[183] Energy and environment: multiregulation in Europe, McGowan Francis: *Reconciling EU energy and environment policy*, Ashgate publishing limited, Hampshire, 2000, p. 20.

[184] European Commission- Directorate-general for Energy and Transport: *European energy and transport- scenarios on key drivers,* Luxembourg, 2004*,* p. 13.

poskyteme finance, vy nám suroviny," a může si tím pádem pojistit nepřetržité energetické dodávky.

V textu jsme vysvětlili i jak se postupný vývoj energetické politiky Evropské unie odrazil v klíčových zamýšlených změnách. Vyřešení problémů souvisejících se změnou klimatu a úplné otevření všech sektorů energetického trhu se nepodařilo se naplnit. Státy mají energetickou politiku zakódovanou pořád spíše jako národní záležitost. I když už je to pár let, co se implementovaly evropské směrnice ohledně zemního plynu a elektřiny, které měly zajistit kompetitivní energetické trhy, dosažení liberalizování evropských energetických sektorů do července 2007 se nedosáhlo.[185] Evropská Komise vydala mnoho různých strategických dokumentů zabývajícími se bezpočtem problémů spojených s energetickou bezpečností a stanovila určitá ambiciózní schémata, jichž mělo či má být dosaženo. Podstatné snižování emisí a velmi rychlý nárůst obnovitelných energií je asi nejfrekventovanější z nich. Zatím se však ukazuje, že podobné propozice nebudou moci být splněny. Evropa nepřestane v tak krátkém časovém horizontu používat fosilní paliva. Nicméně problém jejich snižující se dostupnosti nemusí být vnímán jako katastrofa, jestliže se zamyslíme nad celou skutečností z jiného úhlu pohledu. Dosažitelnost surovin jako je zemní plyn, ropa a uhlí může být vnímána jako překážka pro využívání obnovitelných zdrojů. Snaha zvyšovat jejich podíl v energetické spotřebě bude markantně vzrůstat, až fosilní zdroje opravdu dojdou a obnovitelná energie se stane levnější.[186]

Stěžejní tedy je, že otevírání individuálních energetických trhů soutěži bude mít za následek vytvoření opravdu integrovaného trhu, který zajistí férové ceny a široký výběr. Dobře fungující trh bude lákat efektivní investice do transportních sítí i továren a tak se Evropa vyhne přerušování v dodávkách. Musíme zmínit, že integrace energetických trhů neznamená integraci energetických společností. Naopak, má se garantovat, že malé společnosti například ty specializující se na obnovitelnou energii, dostanou příležitost k přístupu na velký evropský energetický trh. Důležitým aspektem pro integraci evropské energetické politiky je také jasnější separace energetické produkce a energetické distribuce.

[185] Winstone Ruth, international affairs and defence, Bolton Paul, Social and General Statistics, Gore Donna, Science and Environment Section: *Energy security research paper*, House of Commons library, May 2007 p. 12.

[186] Reiche, Danyel: *Renewable energies in the EU Member States in Comparison,* Franfurt am Mein, 2002.

Je tedy patrné, že integrace energetické politiky je logická. Je však zcela jednotný přístup nutný? Proč má mít Evropa v energetice společnou strategii? Pro odpověď můžeme citovat prezidenta Komise Josého Emanuela Barrosu- „Potřeba společné energetické strategie pro energii je zjevná, protože poptávka stále stoupá a evropské zásoby se nepřestanou zmenšovat.“ Energetická politika potřebuje zohlednit mnoho aspektů, aby byla kompetentní a účinná. V momentě, kdy se stane vnitřní trh liberalizovaný a kdy bude energetický mix více diverzifikovaný, bude EU moci externě lépe a rázněji jednat. „Situace se životním prostředím nutí Evropskou unii k lepším výsledkům v její energetické politice.“ S klimatickými změnami přichází politika obnovitelných zdrojů energie, která byla například v Británii úzce svázána s širokým restrukturalizováním elektrického průmyslu směrem k liberalizaci. Je to samé možné pro celou EU? Energetická politika představovala klíčovou oblast na začátku „evropského projektu v roce 1951.“ Za více než padesát let urazila dlouhou cestu. Stále ještě však není u konce. Státy mají díky čím dál tím většímu orientování se EU na větrnou, solární či hydro energii jedinečnou možnost, aby proces integrace dokončily a aby si tak pojistily větší energetickou bezpečnost.

Summary

In the thesis with the title Energy security of the EU, integration of the energy policy and the attitude of Great Britain, we have focused on the relationship between energy policy and energy security. We have looked at the problem of energy security from different points of view, how it has evolved and how it has shifted. We have also shown what the incentives of the European Commission and the individual member states have been, and why the importace of energy security has heightened.

The high degree of uncertainty that surrounds Europe´s energy future is a problem. The EU is dependent on various geopolitical developments of energy exporting countries, and its overall economic situation is influenced by world energy markets. Consumption will not stop growing and energy security might still be falling. That is why no member state can act alone. We have argued that it would be benefitial for all the member states, if they pursued a coordinated strategy, as secure energy supplies are vital. Although in the next decades, there will be changes in the structure of energy consumption, towards more renewables. This will be to the detriment of solid fuels, oil and nuclear. However, the demand for natural gas will be rising.[187] So the EU has to maintain and improve energy dialogues through the harmonisation of member states individual requirements.

The challenges for an integrated european energy policy become clearer. developments in energy provision in the EU are taking into account many aspects. Significantly energy security concerns, integrated markets, the market penetration of renewables, ongoing growth of economic activity and increasing CO_2 emissons. The EU needs to anticipate all these issues in order to be prepared to act. Furthemore, it needs to present its plans with a single and stronger voice.

The share of renewables would diversify the energy mix and therefore would contribute to energy security, which has been hampered by geopolitical tensions in the exporting countries. Climate change policy as well as Competiton policy needs to be acknowledged in any energy policy-making. So that „there is no clash between goals of

[187]European Commission, Directorate-general for Energy and Transport:
European energy and transport- scenarios on key drivers, Luxembourg, 2004, p. 13.

environmental protection and an open market."[188] On top of that, market forces may be focused on short-term goals and so the disengagement of governments is not a solution. The EU needs a long-term flexible energy policy backed up by long-term directives.

We have described, that energy policy has been confronted with important decisions, which would have consequences far into the future. For instance, where to steer investments in energy, how extensive energy dialogues should be etc. That is why the EU needs to have a comprehensive and consistent view. More complex energy policy would increase the competitivness of the european economy.

The EU has been mindful of the requirement to integrate environmental and energy policy. But the requirements of individual member states are difficult to harmonize. Countries who are able to export energy, tend not to be willing to have the same energy policy, as states which need to import those energy products. The exporting EU countries wish to avoid common energy policies. The EU strives for the developement of an internal energy market, which would mean open access to each others´ resources. For some member states, that is difficult to digest.

Energy policy is one of the weakest policy areas for the EU, as it is struggling to develop transnational policies. There are significant national differences between market structures, and therefore between energy policies. Britain´s policy for example, is free-market oriented, whist the french model is one of public ownership. Will the Commission have the strength to influence these economic patterns? Otherwise, we cannot talk about the development of an integrated energy policy nor EU energy security. EU incentives to deregulate and liberalise the energy sector are necessary, in order to create a common ground, which is crucial to begin a new EU energy policy. A subtle and flexible energy policy will enable the EU to maintain its prominent position in the global economy and at the forefront of international politics.

[188] Energy and environment: multiregulation in Europe, McGowan, Francis: *Reconciling EU energy and environment policy*, Ashgate publishing limited, Hampshire, 2000, p. 7.

Použitá literatura

- Lucas, Nigel: *Energy and the European Communities*, The David Davies Memorial Institute of International Studies, 1977

- Energy and environment: multiregulation in Europe- McGowan, Francis: *Reconciling EU energy and environment policy*, Ashgate publishing limited, Hampshire, 2000

- Bahgat, Gawdat: *Europe's energy security: challenges and opportunities*, International affairs 82/5, Blackwell Publishing, 2006

- Youngs, Richard: *Europe´s External Energy Policy: Between Geopolitics and the Maket*, Centre for European Policy Studies-CEPS, November 2007

- Reiche, Danyel: *Renewable energies in the EU Member States in Comparison,* Franfurt am Mein, 2002

- Matláry, Janne Haland: *Energy policy in the European union,* the European union series, MacMillan press Ltd, London, 1997

- European Commission, General Directorate for Energy and Transport: *European energy and transport- scenarios on key drivers,* Luxembourg, 2004

- European Commission: *Green paper: Towards a european strategy for the security of energy* supply, 2001

- Gallo Frederico, Woods Andrew, Hope Chris, Worthington Bryony, Coutts Adam: *Options for a new Britain- Energy, Climate Change and the Environment*, Palgrave Macmillan, 2009

- Winstone Ruth, international affairs and defence, Bolton Paul, Social and General Statistics, Gore Donna, Science and Environment Section: *Energy security research paper*, House of Commons library, May 2007

- Lucas, Nigel: *Energy, the UK and the European community*, Joint energy policy programme, Royal Institute of International Affairs, energy paper n. 5, 1982
- Centre for european reform- CER: Barysch, Katinka: *Pipelines, politics and power, The future of EU Russia energy relations*, London, 2008, p. 1-33.

- Dehousse, Franklin: *Towards a real new Energy policy for the European Union?*, Royal Institute for International Relation, 2007

- Handbook of the renewable energies in the European union- case studies of all member states- Lauber, Volkmar: *Renewable energy at the EU level*, Frankfurt am Mein, 2002

- Handbook of the renewable energies in the European union- case studies of all member states- Dinica, Valentia: *United Kingdom*, Frankfurt am Mein, 2002

- European Renewable Energy Council- EREC: *Renewable Energy in Europe, building markets and capacity*, London, 2004

- The foreign policy centre: Blackhurst, Rob: *Can we wait for renewables?,* May 2004

- Jasinski, McGowan, Ross, Schulz: *Towars a global management of energy problems: Elements and proposals*

- Eurobarometer, European Opinion Research Group- EORG: *Energy- Issues, Options and Technologies, Science and society*, 2002

- Aolto, Pami: *The EU-Russian energy dialogue: Europe´s future energy security*, Ashgate, 2008

- Kuchyňková, Petra: *Rusko jako geopolitický aktér v postsovětském prostoru*, Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2006

- Pečenka Marek, Luňák Petr: *Encyklopedie moderní historie*, Libri, Praha, 1999

- Ferro, Marc: *Dějiny Francie*, LN, Praha, 2006

- The Times: *Gazprom pipeline deal points to alliance with Iran*, November 8th, 2006

- Financial times: *EU reaches deal on foreign energy investots*, October 10th 2008

- Financial Times: *The next big project for the EU is energy*, July 10th 2008

- Deutsche Welle: *Baltic Sea Gas Pipeline Meets European Resistance*, February 17th 2007

- http://www.regjeringen.no/nb/dokumentarkiv/Regjeringen-Bondevik-II/oed/233575/233913/historic_uk-norway_energy_agreement.html?id=251043 – accessed 30.4.2009

- http://www.iea.org/about/index.asp- 11.5.2009

- http://www.ewea.org/fileadmin/ewea_documents/documents/statistics/energy_mix.pdf - 17.5.2009

- http://ec.europa.eu/commission_barroso/piebalgs/index_en.htm- 26.4.2009

- http://www.euractiv.cz/energetika/clanek/nabucco-musi-ustat-dalsi-ranu-005820- 1.4.2009

- http://www.euractiv.cz/energetika/clanek/komise-ochrana-pred-gazpromem-bude-nutna- 21.4.2008

- http://www.euractiv.cz/energetika/clanek/iea-vyzyva-unii-k-uplne-liberalizaci-trhu-s-energiemi.- 5.9.2008

- http://www.euractiv.cz/energetika/clanek/liberalizace-energetiky-ma-zelenou-005785

- Commission of the European Communities, 'Commission staff working document: annex to the Green

Paper', http://europa.eu.int/comm/energy/index_en.html, accessed 8 March 2006.

- http://www.eu2009.cz/cz/news-and-documents/news/ceske-predsednictvi-v-polocase-14891/- 1.4.2009

- http://www.bionomicfuel.com/investment-in-renewable-energy-during-recession-wise-or-not/ - accessed 30.4.2009

- http://news.bbc.co.uk/1/hi/uk/5152944.stm- accessed 30.4.2009

- http://www.independent.co.uk/news/business/news/investor-doubts-deliver-blow-to-renewable-energy-programme-567446.html- accesssed 30.4.2009